

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**MIKROKREDITIRANJE REVNEGA PREBIVALSTVA V
DRŽAVAH V RAZVOJU**

IZJAVA

Študent _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____.

Podpis

KAZALO

UVOD	1
1. REVŠČINA IN ZGODOVINA SKUPINSKIH PROGRAMOV KREDITIRANJA	2
1.1. Revni v svetu.....	2
1.2. Zgodovinski vplivi na razvoj mikrofinančnih institucij.....	4
1.3. Ustanavljanje razvojnih bank in mikrofinančnih institucij.....	7
2. MIKROFINANČNE INSTITUCIJE IN POSLOVNO OKOLJE	9
2.1. Pomen mikrofinančnih institucij.....	9
2.2. Glavne značilnosti mikrofinanc.....	9
2.3. Definicija mikrokredita.....	10
2.4. Finančni sistem v nerazvitih državah.....	10
2.5. Primerjava med formalnim in neformalnim finančnim sistemom.....	12
2.6. Modeli razvoja mikrofinančnih institucij.....	14
2.7. Delovanje mednarodnih finančnih institucij.....	17
2.7.1. Consultative Group to Assist the Poorest (CGAP).....	17
2.7.2. Mikrokreditna konferenca (Microcredits summit).....	20
2.8. Določitev primerne obrestne mere za mikrofinančne programe.....	20
2.8.1. Izračun obrestne mere.....	21
3. DELOVANJE MIKROFINANČNIH INSTITUCIJ V BANGLADEŠU	23
3.1. Razvoj mikrofinančnih programov.....	23
3.2. Začetki mikrokreditiranja v Bangladešu.....	24
3.3. Glavne ekonomske in demografske značilnosti.....	24
3.4. Finančni sistem.....	26
3.5. Nastanek Grameen Banke.....	27
3.6. Načela in poslanstvo Grameen banke.....	28
3.7. Orodja za identificiranje in merjenje revnih gospodinjstev.....	29
3.7.1. Participatory Wealth Ranking (PWR).....	30
3.7.2. Metodologija CASHPOR House Index (CHI).....	31
3.8. Sistem kreditiranja Grameen banke.....	33
3.9. Investicije v tehnološko napredne projekte-Grameen Fund.....	35
3.10. Internacionalizacija Grameen mikrofinančnih programov.....	36
3.11. Delovanje vladne organizacije PKSF.....	38
3.12. Proces financiranja programov partnerskih organizacij.....	38
3.13. Komercializacija mikrofinančnih programov.....	40
SKLEP	44
LITERATURA	45
VIRI	46
SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV	
PRILOGE	

UVOD

V državah po svetu so se oblikovali različni finančni sistemi. Od države do države se razlikuje njihova razvitost, način ureditev in oblika nadzora. Vsem državam je skupno, da si je brez normalno delujočega finančnega sistema težko predstavljati kakršenkoli razvoj gospodarstva in s tem socialne varnost njenih prebivalcev. Možnost dostopa do finančnih storitev je eden od pogojev, ki posameznikom v razvitejših državah omogoča uresničitev njihovih želja, podjetniških idej in jim daje možnost za lastni osebnostni, socialni in ekonomski razvoj.

Vsi sistemi so naravnani na največje udeležence na trgu. Njim se prilagajajo in jim omogočajo največji izkoristek možnosti, ki jim ga delujoči finančni sistem nudi. Ljudje so sprejeli določene norme in vzpostavili mehanizme, da tisti z največjo finančno močjo ne bi mogli izkoriščati sistema v svoj prid. Da se sistem zavaruje, ga država institucionalizira, predpiše razna dovoljenja in omejitve za poslovanje ter vzpostavi nadzorno funkcijo, da bi povečala zaupanje v sam finančni sistem, omogočila transparentno poslovanje gospodarskih subjektov in zagotovila gospodarski razvoj na vseh področjih. Glavna odlika sistema je v učinkoviti transformaciji sredstev in omogočanju prenosa finančnih presežkov od suficitnih do deficitnih gospodarskih celic. Povezava med varčevalci in investitorji je bistvena naloga vzpostavljanja finančnega sistema. Način nadzora in predpisi povečujejo stroške pravnih subjektov v finančnem sistemu. Organizacija, učinkovito upravljanje, preglednost ter zaupanje pa znižujeta stroške. Da sistem učinkovito deluje, morajo biti prihranki večji od stroškov.

Zaradi političnega sistema, navad, kulture, poslovnih običajev, prevladujoče miselnosti, je sistem nezaupljiv do največjih akterjev, ki predstavljajo potencialno grožnjo za zrušitev sistema. Ceno varovanja plačajo delno najmanjši udeleženci, t.i. komitenti, čeprav nimajo sami nikakršnega namena in možnosti, da bi škodovali sistemu. Delno se to pozna na ceni finančnih storitev in obrestnih merah, v katerih so všteti tudi povečani stroški poslovanja finančnih posrednikov zaradi nadzornih aktivnosti. Tako pridemo do dejstva, da so velike stranke v ugodnejšem položaju, ko gre za naložbo prihrankov ali izposojlo sredstev. Obrestne mere, ki jim jih nudijo banke so ugodnejše, čeprav je prav zaradi njih vzpostavljen povečan nadzor in s tem povečani stroški celotnega sistema. Dejstvo je, da je lažje poslovati z večjimi sredstvi, manj je stroškov zbiranja in hitrejši je lahko investicijski cikel, vendar samo dokler sistem še omogoča večje prihranke od nastalih dodatnih stroškov. Finančne institucije širijo tiste finančne produkte, s katerimi je možno ustvariti največje dobičke, to pa se potem pozna predvsem na osnovnih produktih, ki jih potrebujejo majhni komitenti. Zanemarjanje potreb majhnih komitentov je moč opaziti v neprimernih pogojih kreditiranja in ocenjevanja tveganja gospodinjestev in majhnih podjetnikov, ki nikakor ne morejo dobiti posojila za lastne potrošniške ali investicijske potrebe v majhnem obsegu. Finančnim posrednikom se enostavno ne izplača. Zakaj se potem ne bi komitenti organizirali in ustanovili finančnega posrednika po svoji meri? Sistem bi za svoje potrebe poenostavil, dodatne stroške sistema pa naj si delijo veliki komitenti. Majhen individualni komitent namreč že prej ni uporabljal več kot treh ali štirih različnih finančnih storitev.

V primerih, ko finančni sistem ne deluje v skladu s potrebami prebivalcev, se zelo hitro oblikujejo alternativni finančni sistemi in drugačne finančne institucije. V tej smeri me zanimajo predvsem institucije, ki omogočajo dostop do finančnih sredstev majhnim in revnim prebivalcem v revnejših državah, kjer je delovanje finančnih sistemov slabo in vlada precejšna nezaupljivost do obstoječega sistema. V obeh sistemih je tako na slabšem majhen komitent, zato ne čudi, da je kar 80 odstotkov svetovnega prebivalstva brez možnosti pridobitve kredita, dostopa so varčevalnih in ostalih finančnih produktov. V državah v razvoju odstotek narase na skupno 90 odstotkov prebivalcev, ki se po finančno pomoč obrnejo zgolj na sorodnike, prijatelje in lokalne izposojevalce denarja.

V diplomskem delu se bom posvetil delovanju finančnih institucij, ki omogočajo dostop do finančnih sredstev tistim, ki so na dnu socialne lestvice v državah v razvoju. Zanimajo me predvsem možnosti revnih in tistih, ki so v finančno šibkejšem položaju. Tradicionalne banke tem prebivalcem ne odobravajo kreditov, ker so po njihovih merilih kreditno nesposobni, nimajo primerne premoženja za zavarovanje in ne morejo predložiti finančnih izkazov, ker nimajo registrirane dejavnosti. Tako ostanejo pred vrati bančnih ustanov ne glede na podjetniško idejo, ki bi jo bili zmožni uresničiti, v kolikor bi lahko pridobili finančna sredstva.

Diplomsko delo sem razdelil na tri dele. V prvem opisujem nekatere osnovne pojme pri obravnavanju revščine in zgodovinsko najbolj znane skupinske programe kreditiranja revnih prebivalcev. V nadaljevanju se osredotočam na značilnosti mikrofinančnih institucij, ki so se oblikovale v zadnjih tridesetih letih in njihovi vlogi v premoščanju revščine v svetu. Poudarjam tudi njihovo povezanost s svetovnimi institucijami pri oblikovanju alternativnih finančnih sistemov, preko katerih imajo dostop do finančnih sredstev tudi najrevnejši prebivalci države. V zadnjem poglavju pa izpostavljam največje mikrofinančne programe v Bangladešu in možnosti komercializacije tovrstnih programov, ki so se izkazali za primeren način reševanja revščine, brezposelnosti in razvoja gospodarstva v državah v razvoju.

1. REVŠČINA IN ZGODOVINA SKUPINSKIH PROGRAMOV KREDITIRANJA

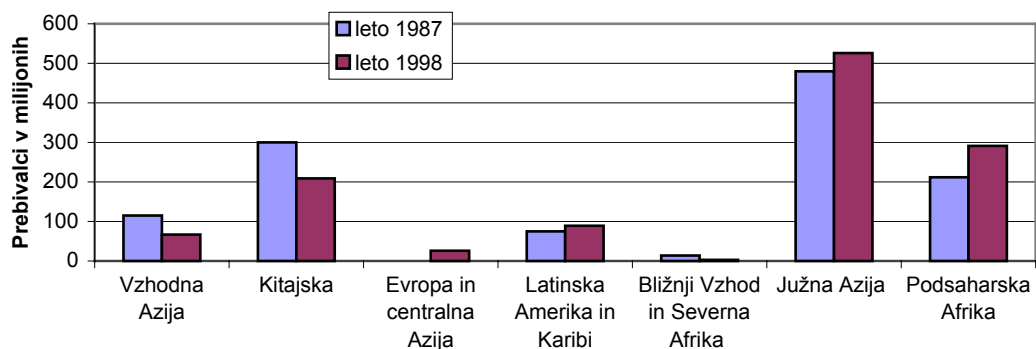
1.1. Revni v svetu

V svetu je po raziskavah raznih institucij (Svetovna banka) več kot 1,2 milijarde revnih, ki nimajo zadovoljenih niti osnovnih življenjskih potreb (hrana, obleka, streho nad glavo). Vseskozi se soočajo z velikim pomanjkanjem in so v večini primerov odvisni od pomoči drugih držav. V populacijo revnih pa lahko uvrstimo še veliko tistih, ki imajo te potrebe le minimalno zadovoljene in živijo le malo nad pragom revščine, kot jo opredeljujejo državne ustanove. Vsakodnevno so izpostavljeni borbi za preživetje in so velikokrat nemočni, saj jim obstoječi sistem ne zagotavlja niti osnovne socialne mreže za normalno življenje. Tisti, najbolj revni so največkrat izključeni iz vseh državnih programov socialne pomoči predvsem zaradi nepismenosti, neizobraženosti in pomanjkanja informacij. Prebivalci, ki imajo koristi

od socialnih programov, največkrat živijo nekoliko nad mejo revščine, znajo pisati, spremljati informacije in so vsaj delno izobraženi.

Prag revščine, ki jo merijo institucije, je lahko opredeljena relativno ali absolutno. Tako bi na primer lahko rekli, da so revni tisti, ki prejemajo določen odstotek prejemkov najnižjih dohodkov. Revščino lahko opredelimo tudi glede na povprečen dohodek in rečemo, da so v določeni državni revni vsi tisti, ki presegajo določenega % povprečnega dohodka države. Relativno pojmovanje je pomembno, saj so ljudje nagnjeni k primerjavi in se tisti z najnižjimi dohodki čutijo prikrajšane. Zaradi primerjave med državami in primerjave v času, se je uveljavil pojem absolutne revščine. Za izračun se uporablja dohodkovna in direktna metoda, na podlagi katerih se izračuna meja revščine. Ta meja določa minimalni standard, potreben za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb. Vsi, ki ne morejo zadovoljiti svojih potreb na tej ravni, so absolutno revni. Direktna metoda opredeli, da je 2200 kalorij na dan meja, ki loči zadostno in nezadostno prehrabeno raven. Pri dohodkovni metodi pa se ovrednoti košarico minimalnih potreb in se nato izračuna potreben dohodek za vzdrževanje te ravni standarda (Senjur, 1993, str. 381). Metodologijo merjenja praga revščine omenjam zaradi kasnejše primerjave z metodologijami, ki jih uporabljajo institucije v revnih državah. Pojmovanje revščine v revnih državah temelji na čisto drugačnih spremenljivkah, saj bi z uporabo omenjene metodologije večina prebivalstva bila revna in bi težko pomagali najrevnejšim, ki najbolj potrebujejo pomoč.

Slika 1: Število revnih v svetu, ki živijo z manj kot 1 dolarjem na dan

Vir: Pfeffermann Guy, 2000, str. 10.

Kot sem že v uvodu omenil, se komercialne banke izogibajo tej populaciji ljudi in jim ne nudijo možnosti za pridobitev finančnih sredstev. Ker nimajo omembe vrednega premoženja za zavarovanje posojila, ne morejo predložiti finančnih izkazov zaradi neregistrirane obrti, okolje, v katerem poslujejo pa je preveč nepregledno, so s strani bank so označeni za kreditno nesposobne. Pri pa ni upoštevano, da bi tudi ti ljudje lahko s pomočjo lastne podjetniške ideje počasi izplavali iz začaranega kroga revščine. Tako so prepuščeni lastni iznajdljivosti in lokalnim izposojevalcem denarja, od katerih so največkrat tudi poslovno odvisni.

Ekonomske karakteristike s katerimi se soočajo revni ljudje:

- malo kapitala,
- majhna produktivnost,
- majhni dohodki,
- majhni zneski namenjeni varčevanju.

Velikokrat tudi država, ki naj bi skrbela in ustvarjala pogoje za čim večjo blaginjo svojih državljanov ne more narediti dovolj. Revščina, s katero se spopadajo mednarodne institucije, je najbolj prisotna v razvijajočih se in nerazvitih državah, kjer številčnost prebivalcev in gospodarska zaostalost revščino samo povečujeta. V preteklosti so se izvajali mnogi programi odprave revščine, vendar so se sčasoma izkazali za neučinkovite, saj so le blažili socialne stiske, ne pa tudi odpravljali vzroke zanjo.

V borbo z revščino so se pred tridesetimi leti vključile tudi mikrofinančne institucije, ki danes s svojimi programi predstavljajo eno glavnih orodij za odpravo revščine. Svoje delovanje vidijo v ekonomsko uspešnem izvajanju finančnega posredništva, namenjenega izključno revnim prebivalcem. Velika sprememba v primerjavi s tradicionalnimi bankami je zaupanje, ki ga imajo v populacijo revnih. Celotno poslovanje temelji na čisto drugačnih merilih in pogojih. Delovanje mikrofinančnih institucij se je izkazalo za presenetljivo uspešno, predvsem glede na prevladujoče mnenje, da so takšni poizkusi ekonomsko neizvedljivi. Predvsem naj bi s tem ponudili dostop do finančnih sredstev tudi tistim, ki jim ga formalne finančne institucije ne ponujajo.

1.2. Zgodovinski vplivi na razvoj mikrofinančnih institucij

Pri spoznavanju zgodovine razvoja skupinskih programov varčevanja in posojanja ter današnjih mikrofinančnih institucij je opaziti veliko skupnega. Že sama ustanovitev tovrstnih programov ni bila plod tržnih dejavnikov in odzivov na delujoče tržne procese v družbi, ampak je pobuda za ustanovitev programov večinoma prihajala s strani zainteresirane javnosti, države, donatorjev in nesebičnih voditeljev (altruistov), ki so želeli pospešiti spremembe na socialnem področju in vpeljati inovacije znotraj delujočih institucij. Potrebnost sprememb se je kazala v velikem številu ljudi, ki niso imeli dostopa do prepotrebnih finančnih storitev tako v državah v razvoju kot v razvitih državah. Banke, kot najbolj pomembne finančne institucije, so že od nekdaj prepričane, da so programi posojanja in varčevanja namenjeni revnim prebivalcem in majhnim podjetnikom obsojeni na finančni neuspeh.

Prepričanje vodilnih delavcev je temeljilo predvsem na predpostavkah, da so:

- stroški takšnih programov previsoki (veliko število komitentov, majhni zneski posojil),
- revni prosilci kreditno nesposobni,
- revni prosilci nezmožni stalnega varčevanja,
- revni prosilci nudijo neprimerno zavarovanje, v primeru nezmožnosti odplačevanja posojila.

Miselnost bančnih institucij o tej skupini ljudi je še danes povsem enaka. Zaradi zakoreninjenega prepričanja, da je temu tako, se je v zgodovini našlo le malo posameznikov, ki so izpodbijali te predpostavke. Prve znane dobrodelne ustanove in kreditni skladi, ki so nastali v 18. stoletju v Angliji in Irskem so bili osredotočeni le na kreditiranje posameznih projektov. Širša oblika dostopa do finančnih sredstev za revne ljudi se je zgodila s pojavom kreditnih kooperativ v Nemčiji v letih od 1846 do 1864. Ustanovitelj urbanih-mestnih kooperativ je bil Herman Schultze-Delitsch, podeželskih pa Friedrich Wilhelm Raiffeissen. Oba lahko štejejo za začetnika skupinskih programov financiranja revnega prebivalstva, vendar so se zaradi svoje specifičnosti bolj uveljavile in razvile prav podeželske kooperative. Skupaj s somišljeniki je Wilhelm Raiffeissen v obdobju osemnajstih let razvil koncept kreditnih kooperativ, ki so delovale na neomejeni odgovornosti izposojevalcev do vlagateljev finančnih sredstev. Po prvih začetkih so v prehodu v 20. stoletje doživele neverjetno rast, ko je bilo ustanovljenih že 14.500 kmečkih kooperativ in v katere je bilo včlanjenih kar 1,4 milijona prebivalcev. Postale so najbolj razširjena in najbolj organizirana oblika mikrofinančnih institucij na svetu. Neomejena odgovornost je bila ena od pomembnih lastnosti, zaradi katere se je tolikšno število ljudi odločalo za pristop h kooperativi. To je hkrati omogočilo, da je kooperativa zbirala potrebna finančna sredstva po zelo sprejemljivih stroških. Posojila so bila različno velika in za različne namene, vsa pa je moral odobriti še odbor kooperative. Dodatna zaščita sta bila dva sopodpisnika, ki sta ravno tako neomejeno jamčila za povračilo posojila. Dobički so bilo največkrat uporabljeni za povečanje kapitala ali pa so jih usmerili v javni projekt, ki bi koristil regiji, v kateri je delovala kooperativa. Fleksibilnost kooperative se je kazala tudi v razponu obrestnih mer tako za posojila kot za depozite in s tem možnosti hitrega odzivanja na splošne gospodarske spremembe ter konkurenčno ponudbo obstoječih bank. Delovanje kooperativ na majhnem področju je prineslo še dodatno pomembno prednost za uspešnost, saj so velika medsebojna povezanost in osebna poznanstva članov kooperative pripomogla k stalnemu nadzoru nad izposojenimi sredstvi. Člani so vedeli eden za drugega, koliko in zakaj so vzeli kredit ter tudi skrbeli, da so bili najeti krediti pravočasno povrnjeni. Takšna povezanost med člani je bila v veliki meri mogoča zaradi poudarjene identifikacije s skupnostjo v kateri so živeli. Kooperative so omogočile prebivalstvu, da so prišle do finančnih sredstev po zmernejših obrestnih merah kot so jim jih prej zaračunavali lokalni izposojevalci denarja. Čeprav so nekateri poskušali izključiti revnejše prebivalce, zneski v naslednji tabeli kažejo, da so do sredstev prihajali tudi revnejši sloji (Hollis, 1998, str. 16-19).

Tabela 1: Število posojil glede na velikost posojil za Raiffeissen kreditne kooperative v letu 1910

Velikost posojila (£)	Število posojil na dan 31.12.1910	% vseh posojil
<£5	61070	17%
£5-£15	102556	27%
£15-£25	59176	16%
£25-£50	63889	17%
£50-£100	44764	12%
£100-£250	32814	9%
>£250	11749	3%
Vsa posojila	376018	100%

Vir: Hollis, 1998, str. 37.

V tabeli vidimo, da je bilo kar 17% vseh posojil manjših od £5, za katere lahko rečemo, da so si jih izposodili predvsem najrevnejši ljudje.

S svojim dejanjem je Wilhelm Raiffeissen poskušal pomagati predvsem revnemu kmečkemu sloju prebivalstva pri zmanjševanju odvisnosti od lokalnih izposojevalcev denarja in izboljševanju njihove blaginje. Posebnost nemških kooperativ je bilo dejstvo, da je kooperativa postala prva oblika podjetja, ki je bila zavezana k stalni letni kontroli oziroma zunanji reviziji poslovanja. Zaradi uspešnosti so se kooperative hitro širile po celotnem področju reke Ren in ostalih nemških provinc. Hkrati so se razširile tudi v druge Evropske države in Severno Ameriko v obliki kreditnih zadrug (Credit unions). Z nekoliko manjšo uspešnostjo so bile ustanovljene v Italiji, na Irskem in v Angliji pa se niso razvile predvsem zaradi že obstoječih sorodnih kreditnih skladov, nedefinirane odgovornosti izposojevalcev in v tistem času dokaj dobro razvitega bančnega sistema ter vladne poštne banke. Za majhno zanimanje je bila delno kriva tudi visoka revščina in lakota, ki je prizadela Irsko v tistem času.

Razlike v programih so vidne iz naslednje tabele, v kateri so opisani najbolj znani mikrofinančni programi v preteklosti.

Tabela 2: Primerjava značilnosti mikrofinančnih programov v preteklosti

Značilnost/program	Wilson's Lending Charity 1766	Raiffeissen kreditne kooperative 1907	Irska kreditne kooperative 1910	Italijanske Casse Rurali 1907
Poznavanje depozitorjev o posojilnih operacijah	brez depozitorjev	Da	da, ampak zelo malo depozitorjev	da
Nadzorni in regulativni sistem	ne	da, polletne kontrole	šibek, neučinkovit	ne
Ročnost posojil	do 5 let	različno; do 10 let; v povprečju 6 let	Različno	različno; obnovitev po 3 mesecih
Geografska razpršitev	lokalna	lokalna	lokalna	lokalna
Velikost posojila	£100-£500	različno	£2-£50	£1-£5
Način zavarovanja posojil	2 poroka	2 poroka	2 poroka	2 poroka; občasno potrebno tudi dodatno zavarovanje
Konkurenca na mikrokreditnem trgu	majhna	majhna	majhna	samo posojilodajalci
Realna obrestna mera	0%	spremenljiva glede na kooperativo in izposojevalca	6%	spremenljiva glede na kooperativo
Neodvisnost izpostav	samo 1 izpostava	da	da	da
Rekrutiranje prostovoljcev	občasno	znatno	malo	znatno
Velikost posojila na izpostavo	20	25	235	različno
Število letnih posojil na izpostavo	100	150	200	različno
Način uporabe dobička	brez dobička	razdeljen depozitarjem	razdeljen depozitarjem	povečevanje kapitala
Kazalec kapital/dolg	100%	4,5%	45%	>10%
Državne subvencije	ne	malo, občasne subvencije	nekaj, 25% sredstev je zagotavljala država	ne
Odgovornost depozitarjev	brez depozitorjev	neomejeno	mešano	neomejeno

Vir: Hollis, 1998, str. 38.

V razvitejših državah so za proces uvajanja skrbele različne kooperative, v državah v razvoju pa so to nalogo opravljali donatorji.

Večina programov je zaradi političnih in socialnih sprememb začelo stagnirati in so usahnili nekje do konca druge svetovne vojne. Raiffeissen kooperative so se sčasoma preoblikovale v čisto pravo komercialno banko in veliko pripomogle k razvoju gospodarstva v Nemčiji. Ideja skupinskih programov je preživela in po vojni so se pojavile razvojne banke, ki pa so poskušale vključiti v razvoj tudi državo in donatorje predvsem, ko je šlo za razvojne programe v državah v razvoju.

1.3. Ustanavljanje razvojnih bank in mikrofinančnih institucij

Kmalu po drugi svetovni vojni je v svetu začelo naraščati spoznanje, da bodo morale razvitejše države aktivneje pomagati državam v razvoju pri njihovem premagovanju nakopičenih težav. V 50-tih in 60-tih letih prejšnjega stoletja je bila ustanovljena večina

razvojnih bank, z namenom zagotavljanja investicijskega kapitala privatnemu sektorju. Da bi omogočile razvoj gospodarstva so revnim prebivalcem ponudile različne oblike finančne pomoči pri ustvarjanju mikro in majhnih podjetij, s pomočjo katerih bi si lahko povečali lastni prihodek. Pomoči so bile deležna tudi srednje velika podjetja, vendar so razvojne banke spoznale, da so predvsem investicije v infrastrukturo nezadostne za doseganje predvidene gospodarske rasti. Takšna pomoč je temeljila na praktičnih izkušnjah industrijsko razvitih držav, ki pa se v državah v razvoju ni najbolje obnesla. Velikokrat prav zaradi nenamenske porabe odobrenih finančnih sredstev. Da bi finančna sredstva dejansko prišla do ciljnih skupin prebivalstva, so v celoten proces razdeljevanja kot posrednike vključili različne nevladne organizacije. Te so poskrbele za preglednejši in učinkovitejši način razdeljevanja finančnih sredstev, vendar ne z namenom, da postanejo na dolgi rok finančno samostojne in sposobne same zagotavljati kapital za nove programe. Probleme so imele tudi razvojne banke, ki so pri svojem delovanju imele dvojno vlogo. Hkrati so morale skrbeti za odplačilo danih posojil in z nepovratnimi posojili skrbeti za razvojno vlogo banke. Iskanje novih instrumentov, organizacija ter izvajanje nalog, je šlo v smer komercialnega bančništva na področju izvajanja razvojnih nalog in financiranja revnega prebivalstva. Programi, ki jih bom opisal v nadaljevanju, so v svojem začetnem procesu pridobivali finančna sredstva predvsem iz različnih skladov razvojnih bank (Nitsch, 2001, str. 13).

Dejavnost mikrokreditiranja se je razvila v začetku 80-tih let prejšnjega stoletja. Prve organizacije so bile finančne institucije in nevladne organizacije, ki so se specializirale na področju zagotavljanja finančnih storitev revni populaciji, v kateri so prepoznale možnost za dolgoročno uspešno poslovanje. Revni ljudje si prav tako želijo imeti stalen dostop do primernih kreditnih, varčevalnih in finančnih storitev. Mikrofinančne institucije so zato oblikovale posebne kreditne in varčevalne programe prilagojene njihovim potrebam.

Mikrofinančne institucije se odločajo za posojanje finančnih sredstev mikropodjetnikom, ki nimajo premoženja za zavarovanje najetih posojil. Mikropodjetniki največkrat nimajo registrirane dejavnosti, ne pripravljajo letnih poročil in ne plačujejo davkov. Mikrofinančne institucije so razvile prilagojena orodja za selekcijo primernih mikropodjetnikov, zaščito pred tveganji nevrčila in učinkovito obvladovanje procesov poslovanja.

Do porasta mikrofinančnih institucij je prišlo v devetdesetih letih zaradi spoznanja, da so lahko ob pravilni organiziranosti tovrstne institucije dobičkonosne ustanove, ki izvajajo finančne storitve namenjene revnejšemu sloju prebivalstva. Z zbiranjem sredstev prihajajo mikrofinančne institucije do informacij o načinu poravnave dolgov in navad varčevanja, kar jim je v veliko pomoč pri nadaljnjem poslovanju in širjenju programov. Potek mikrokreditiranja bolj podrobno opisujem v tretjem poglavju, kjer so predstavljene nekatere mikrofinančne institucije v Bangladešu (Conroy, 2000, str. 2).

2. MIKROFINANČNE INSTITUCIJE IN POSLOVNO OKOLJE

2.1. Pomen mikrofinančnih institucij

Pod imenom mikrofinančne institucije so mišljene nevladne organizacije, banke, kooperative, fundacije, ki skrbijo za nemoten proces kreditiranja revnih prebivalcev in podjetniških projektov, katerih tradicionalne banke ne bi podprle. Pri pravilnem razumevanju mikrokreditiranja je potrebno vedeti, da je to panoga, ki deluje na komercialni osnovi.

Mikrofinančne institucije želijo pomagati revnim prebivalcem po svetu z namenom, da bi lahko sami prevzeli kontrolo nad svojim življenjem. Razvijajo unikaten bančni sistem, s katerim želijo prispevati k zmanjševanju revščine v svetu. Posojilo v tem smislu tako predstavlja učinkovito orožje v boju z revščino.

Pri razvoju mikrofinančnega področja imajo pomembno vlogo nevladne organizacije. Zelo so aktivne pri vzpostavljanju povezav med mednarodnimi donatorji in programi mikrofinanciranja. Razvile so različna orodja, s katerimi je možno ocenjevati napredek in ovrednotiti implementacije najboljših programov. Omogočajo stalno izmenjavo informacij in publikacij ter pripravljajo različne seminarje, delavnice in tečaje, ki bi omogočili učinkovitejše izvajanje mikrokreditnih programov. Prav nevladne organizacije so tiste, ki poskušajo povezati socialne in ekonomske karakteristike pri snovanju novih programov.

2.2. Glavne značilnosti mikrofinanc

Ko govorimo o mikrofinancah mislimo na posebno majhne finančne transakcije z neobičajnimi komitenti. Tako so mikrofinančne institucije razvile posebna finančna orodja in produkte s katerimi lahko zmanjšajo svoje stroške in upravljajo s tveganji, ki nastopajo v poslovanju. Vključevanje revnih v procese mikrokreditiranja pomeni tudi seznanjanje revnih o pomenu denarja, saj ga nekateri še nikoli niso videli ali imeli v roki. Način izvajanja operacij je pogojen z določitvijo smernic na navedenih področjih (International bankakademie, 2002).

▪ Odobritev posojila

V samem procesu odločanja si mikrofinančne institucije pomagajo tudi s številnimi neformalnimi informacijami (vloga osebe v vasi, življenjske razmere). Velikokrat tudi prepustijo odločitve o podelitvi posojil samim neformalnim skupinam (predstavnikom cerkve, vaškemu svetu).

▪ Oblika zavarovanja

Večina mikro komitentov nima primerne tradicionalnega zavarovanja za najetje posojil (vrednostne papirje, stanovanje). Največkrat se oblikujejo solidarnostne skupine, katerih člani so drug drugemu porok za najeto posojila.

▪ **Preizkusna doba**

Komitenti so s pravočasnim odplačevanjem obrokov nagrajani z možnostjo pridobitve večjega posojila pod boljšimi pogoji, hitrejšim vodenjem celotnega postopka in daljšo ročnostjo posojila.

▪ **Decentralizacija**

Svojim klientom si želijo biti čim bližje. Tako so vzpostavile mrežo lokalnih bančnih uslužbencev, ki imajo ponavadi le majhno sobo in svoje komitente obiskujejo na domu, kjer urejajo vse potrebne finančne transakcije. To je zelo pomembno v muslimanskih državah, kjer ženske ne smejo v javnost brez moškega. Ženske pa so ena glavnih ciljnih skupin mikrofinančnih institucij.

2.3. Definicija mikrokredita

Mikrokredit je razširjena oblika majhnih posojil revnim mikropodjetnikom. Programi majhnih posojil so namenjeni zelo revnim prebivalcem za projekte samozaposlovanja in ustvarjanja dohodka, s katerim lahko skrbijo zase in za svoje družine.

Definicije se razlikujejo od države do države in sicer pri velikost posojil, ciljnih skupinah (mikropodjetniki in gospodinjstva z nizkimi dohodki), namembnosti in koristnosti posojil (za samozaposlitvene projekte in družbeno zaželeno projekte v zvezi z izobraževanjem, zdravstveno oskrbo in nastanitvijo).

Značilnosti mikrokreditiranja:

- vrednostno majhna posojila,
- zelo majhni prihranki,
- manjša frekvenca posojil,
- krajši odplačilni roki in zneski,
- mikro lokalni nivo aktivnosti.

Posamezna značilnost mikrokredita ne nastopa samostojno, ampak je del celotnega programa povezanega v celoto na podlagi lokalnih značilnosti in potreb prebivalcev. Za tradicionalne banke ta populacija predstavlja veliko tveganje in slabše možnosti za ustvarjenje zelenega dobička v procesu poslovanja. Proces mikrokreditiranja se odvija na ti. neformalnem finančnem trgu, katerega značilnosti opisujem v nadaljevanju.

2.4. Finančni sistem v nerazvitih državah

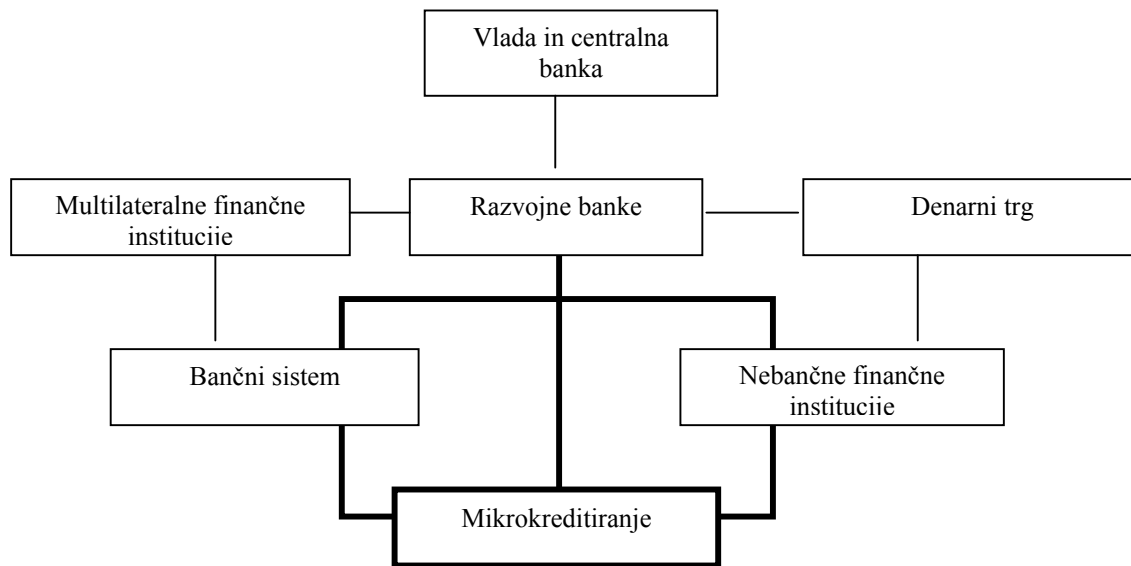
V nerazvitih državah skoraj ne obstajajo finančne institucije, kot so značilne za industrijsko razvite države (banke, zavarovalnice, finančna podjetja, investicijski skladi). Tudi celoten finančni sistem ni primerljiv, ker je že osnovna funkcija finančnega sistema največkrat neizvedljiva. Slabo delovanje finančnih trgov in pomanjkanje pravih finančnih posrednikov, ne omogoča prenosa prihrankov od varčevalcev do investitorjev. Tako je začelo prihajati do nekakšnih združenj in zvez, ki so na manjših območjih poskušale nadomestiti prave finančne

posrednike. Potrebno je vedeti, da večina tovrstnih institucij le delno zapolnjuje nastalo vrzel, vendar so se skozi leta z usmeritvijo na kmečko prebivalstvo in revne posameznike razvile v glavne akterje na mikrofinančnem trgu. Zaradi širjenja teh institucij je vedno več regulacije in nadzora, kar jih počasi spreminja v prave finančne posrednike. Večino tovrstnih institucij so v začetni fazi pomagale razviti razne mednarodne ustanove, državne in nevladne organizacije, ki skrbijo za razvoj in socialne programe ter pomoč revnim prebivalcem. Okolje v katerem poslujejo je zelo nestabilno, zato je za delovanje potrebna drugačna organizacijska in kadrovska struktura. Pristopi, ki jih uporabljajo mikrofinančne institucije so se izkazali za zelo uspešne. Uspešne v tolikšni meri, da so že zmožne samostojnega preživetja na trgu, kar je najpomembnejši cilj in zagotovilo, da se bodo programi še razvijali in bodo dosegljivi še večjemu številu revnih prebivalcev. Finančno uspešnost programov so opazile tudi tradicionalne banke. S tem se zanimanje za mikrofinančno dejavnost še dodatno povečuje. Pojavlja se strah pred napovedano komercializacijo mikrofinančnih programov, saj so socialne dimenzije še vedno tiste, ki predstavljajo sestavni del programov. Pomembna je vizija in poslanstvo mikrofinančnih institucij, ki se skriva v zaupanju revnemu prebivalstvu pri posojanju finančnih sredstev ter skrbi za njihove socialne potrebe (izobraževanje, zdravstvena oskrba, namestitve).

Mikrofinančne institucije razvijajo lastne sisteme za merjenje uspešnosti in učinkovitosti delovanja mikrofinančnih programov. S tovrstnimi sistemi se vzpostavlja lažja primerjava med uspešnostjo različnih programov. Stalno iskanje najboljših rešitev dela neformalni sektor vedno bolj učinkovit in prepoznaven s tem pa mikrofinančne institucije dobivajo tudi močno orodje za odpravljanje revščine.

Veliko finančnih sredstev, ki jih namenja Svetovna banka odpravljanju revščine je namenjenih prav programom tovrstnih institucij. Sredstva, ki jih namenjajo mednarodne ustanove za tovrstne programe se stalno krčijo, kar še povečuje njihovo pomembnost, da so zmožne same posodabljati in vzdrževati finančni sistem namenjen revnim prebivalcem. Mikrofinančne institucije si komercializacijo programov zamišljajo v smeri večjega izposojanja sredstev pri formalnih finančnih institucijah, pod normalnimi tržnimi pogoji. Učinkovit sistem posredništva naj bi omogočal izpolnjevanje zastavljenih ciljev tudi po umiku donatorskih skladov in ugodnih sredstev, ki jih nudijo mednarodne ustanove pri začetnih korakih uvajanja mikrofinančnih programov v revnih predelih sveta.

Slika 2: Povezovanje finančnega sistema v državah v razvoju

Vir: Puglielli, 2002, str. 18.

2.5. Primerjava med formalnim in neformalnih finančnim sistemom

Z neformalnim finančnim sistemom mislimo predvsem na pogodbe in dogovore, ki ne vključujejo delujočega legalnega sistema pri zamenjavi denarja v sedanosti za obljubljeni višini denarnih sredstev v prihodnosti. Gre predvsem za finančne transakcije med osebami v majhnih skupinah ali neregistriranih programih medsebojne pomoči. Neformalni finančni sistem tudi ni nadzorovan s strani države, ampak ga upravljajo, nadzorujejo in sprejemajo pravila poslovanja znotraj skupine.

Mikrofinance so samo del znotraj neformalnega finančnega sistema, s ciljem izboljšanja blaginje revnih prebivalcev s pomočjo boljšega dostopa do varčevalnih storitev in posojil programov. Osnovni model, ki ga oblikujejo posamezne skupine je lahko zelo preprost. Tako so znane neformalne skupine ROSCAs (Rotating Savings and Credit Associations), znotraj katerih potekajo majhne finančne transakcije. V osnovi je to model, pri katerem se zbere skupina posameznikov in določijo znesek, ki ga nato vsi člani redno mesečno vplačujejo v skupni sklad pri izbrani mikrofinančni instituciji. V primeru, ko je v skupini dvanajst posameznikov se po dogovoru ali z žrebanjem dogovorijo o vrstnem redu, po katerem bodo vsak mesec enemu članu posodili celotni znesek zbranih mesečnih vplačil. V naslednjem mesecu isti člani vplačajo določen znesek v sklad, zbran denar pa posodijo drugemu članu.

Neformalni finančni sektor se vzpostavlja od spodaj-navzgor saj ga vzpostavljajo posamezniki, medtem ko se mikrofinance oblikujejo od zgoraj-navzdol. Veliko povpraševanje po finančnih sredstvih zadovoljujejo predvsem različni donatorji s ponudbo finančnih sredstev, ki jih namenijo tovrstnim programom. Na delovanje neformalnega sektorja ne vpliva sprememba zakonodaje oz. bi vsakršen poskus reguliranja najverjetneje povzročil povečanje

stroškov za vlado in imel majhen ali nikakršen vpliv na finančne storitve, ki jih uporabljajo revni.

V naslednji tabeli so predstavljene glavne razlike, ki nastanejo pri razmejevanju med neformalnim finančnim sektorjem, v katerega lahko uvrstimo posameznike, ki se ukvarjajo s posojilodajalstvom, trgovce, stanodajalce, skupine za samopomoč, prijatelje in družinske člane, kooperative, kreditne zadruga in nevladne organizacije in formalnim finančnim sektorjem kamor spadajo komercialne, poštna banke, razvojne banke, finančna podjetja, pokojninski skladi, zavarovalnice in podjetja, ki delujejo na trgu kapitala. (Schreiner, 2000).

Tabela 3: Primerjava formalnega in neformalnega finančnega sektorja

Kriterij ¹	Formalni finančni sektor	Neformalni finančni sektor
1.	Finančne institucije zapostavljajo kmečko prebivalstvo, gospodinjstva z majhnimi dohodki in majhna podjetja v primerjavi v veliki podjetji, korporacijami in izobraženimi strankami, ki lahko izpolnijo posojilne pogoje bank.	Neformalni finančni sektor omogoča varčevanje in kreditiranje majhnih kmetom, podeželskim območjem, gospodinjstvom z nizkimi dohodki in majhnim podjetjem v urbanih okoljih.
2.	Zapleteni administrativni postopki, ki jih podeželsko prebivalstvo in majhni varčevalci ne razumejo.	Kratki in neposredni administrativni postopki, ki upoštevajo lokalne kulturne navade in običaje in so enostavno razumljivi s strani prebivalcev.
3.	Formalne finančne institucije največkrat ne omogočajo varčevanja podeželskemu prebivalstvu. Komercialne banke bi lahko vpeljale programe majhnih depozitov, če bi imele v teh krajih svoje poslovalnice in privzele ustrezne postopke pri zbiranju sredstev. Z neprimerno obrestno mero na depozite odvrtačajo vsaj nekatere potencialne varčevalce.	Neformalni finančni sektor ima pristop, ki omogoča zbiranje majhnih prihrankov s strani tistih gospodinjstev z nizkimi dohodki. Obrestne mere so primerljive s formalnimi finančnimi institucijami in s tem omogočajo, da se prebivalci v večji meri odločajo za varčevanje.
4.	Delovni čas poslovalnic ni v skladu z delovnim urnikom kmečkega prebivalstva. Banke so odprte takrat, ko kmetje delajo na polju.	Delovni čas poslovanja je prilagojen potrebam njihovim strank.
5.	Finančne institucije delajo selekcijo pri izbiri varčevalcev. V veliki večini nimajo tehnologije, ki bi omogočala upravljanje s skromnimi sredstvi velikega števila majhnih varčevalcev.	Neformalne finančne ustanove sprejemajo zneske ne glede na njihovo višino. Vpeljane imajo različne finančne tehnike s katerimi upravljajo veliko število majhnih računov in na podlagi katerih je zasnovano tudi posojanje med skupinami varčevalcev.
6.	Potek odobritve posojil je obsežen ter zahteva pisne in bralne sposobnosti, da bi zajeli osnovne podatke o posojilojemalcu.	Postopek pridobitve posojila je preprost z malo postopki. Odboren je na podlagi pisnih dokumentov in ne zahteva, da je oseba pismena.

¹ Opis kriterijev (1-izbor kreditobjemalcev, 2-zahtevnost vloge, 3-velikost transakcij, 4-delovni čas, 5-proces obdelave kreditobjemalcev, 6-potek odobritve, 7-zavarovanje, 8-transakcijski stroški, 9-delež povrnitve kreditov, 10-komunikacija z lokalnim okoljem, 11-življenjsko okolje kreditobjemalcev, 12-informiranje, 13-investiranje, 14-višina in ročnost finančnih sredstev, 15-Pobuda za ustanovitev).

7.	Zahteve po zavarovanju so odvisne od relativnih bivanjskih razmer, prihrankov in lastnine, ki jo je možno zastaviti.	Zahteve po zavarovanju so prilagojene lokalnim razmeram in zmožnostim posojilojemalca. Pogoj je lahko redno varčevanje v manjših zneskih, kapaciteta kmetijskih površin, ki določa zmožnost povrnitve posojila.
8.	Transakcijski stroški so visoki.	Transakcijski stroški so nizki.
9.	Stopnja povrnitve kreditov je nizka.	Stopnja povrnitve kreditov je visoka.
10.	Formalne finančne institucije ne vzdržujejo stikov z okoljem v katerem poslujejo. Včasih tožijo neplačnike kar privede do negativnih socialnih posledic. Drugič pa se ne odločajo za tožbe, ko gre za največje posojilojemalce pri katerih naj bi bili krediti varni.	Zaradi poznavanja okolja se zavedajo s kakšnimi težavami se lahko soočijo posojilojemalci pri odplačevanju posojilnih obrokov zato obstaja možnost reprogramiranja dolgov glede na njihove finančne zmožnosti v prihodnosti.
11.	Slabo poznavanje okolja v katerem živijo revnejši prebivalci institucijam onemogoča nadzor in kontrolo nad posojili in s tem nerazumevanja gospodarskih aktivnosti svojih strank.	Učinkovita informacijska mreža jim omogoča nadzor in kontrolo nad aktivnostmi posojilojemalca posebno še pri spremljanju finančnih pritokov. To omogoča učinkovitejše zbiranje prihrankov in povečuje stopnjo odplačila dolgov.
12.	Neučinkovita mreža za informiranje. Poleg tega, da se nahajajo izven območja revnih množic tudi zelo malo vlagajo v iskanje različnih poti, da bi približali finančne storitve tem ljudem.	Informacije so široko dostopne preko rednih sestankov neformalnih združenj, ki omogočajo izmenjavo mnenj in informacij vsem zainteresiranim.
13.	Obstajajo investicijske priložnosti za prihranke, ki niso bili posojeni v obliki posojil.	Za prihranke, ki niso bili posojeni ne obstajajo druge investicijske priložnosti.
14.	Formalni finančni sektor ima stalno na voljo določena sredstva, ki jih lahko posodi v obliki posojil.	Višina in dostopnost sredstev namenjenih za posojila se v času zelo spreminjajo.
15.	Formalne finančne institucije so ustanovljene na pobudo države in lahko prejemajo pomoč ali kakšno drugo obliko donacije s strani države ali donatorskih organizacij.	Neformalne finančne institucije niso ustanovljene na pobudo države in ne prejemajo pomoči ali kakšnih drugih oblik donacij s strani države in drugih donatorskih organizacij.

Vir: OECD Development Centre, 2002.

2.6. Modeli razvoja mikrofinančnih institucij

Zelo pomembno vlogo imajo mikrofinančne institucije, ki razvijajo modele mikrokreditiranja, vendar jih ne moremo imenovati klasične finančne institucije. Govorimo o mikrofinančnih institucijah, pri katerih je razvidno njihovo delovanje v neformalnem finančnem sistemu in hkratno povezovanje s formalnim finančnim sistemom. V iskanju blaginje so se v državah po svetu razvili različni prepoznavni modeli, pri katerih je poudarek na solidarnosti med osebami, ki se vključijo v model, kar jim posledično omogoči pridobitev finančnih sredstev za začetek gospodarske dejavnosti ter s tem možnost za postopen prehod v normalno življenje. Prebivalci, ki se vključujejo v tovrstne modele ne iščejo usmiljenja, ampak možnost za začetek drugačnega življenja. Modeli se zelo razlikujejo saj so nekateri upravljani s strani pooblaščenih državnih agencij, nevladnih ustanov ali bank in se uporabljajo tako v revnih kot v razvitih državah.

Z razvojem mikrofinanc se je v različnih okoljih uveljavil eden od petih naštetih oblik delovanja mikrofinančnih institucij.

▪ **Model kooperativ**

Model kooperativ je bil prvi model, preko katerega se je v nerazvitih državah poskušalo predstaviti in vpeljati mikrofinance. Model so poskušali vpeljati predvsem zaradi velikih uspehov v Severni Ameriki in Evropi ob koncu devetnajstega stoletja. Kooperativne predstavljajo avtonomna prostovoljna združenja posameznikov, ki poskušajo znotraj kooperative zadovoljiti skupne ekonomske, socialne in kulturne potrebe. Posojila lahko pridobijo samo člani, ki so hkrati tudi lastniki kooperative. Delovanje mikrofinančne institucije je tako osredotočeno na opravljanje finančnih storitev z minimalnimi provizijami. Kooperativa je skupna last, ki jo vodijo na demokratičen način in jo v korist vseh članov upravljajo izvoljeni posamezniki. Ustvarjeni dobiček namenijo za povečanje kapitala kooperativ ali se razdeli med obstoječe člane.

V to skupino lahko uvrstimo tudi kreditne zadrage, ki predstavljajo posebno pravno obliko, ki se samofinancira z vplačili članov, ki zadrugo tudi vodijo. Ustanovljena je za določeno skupino ljudi ali organizacije, ki se strinjajo, da bodo s skupnim varčevanjem in posojanjem denarja po primernih obrestnih merah dosegli koristi za vse člane.

Člani imajo nekatere skupne značilnosti kot so:

- zaposleni pri istem delodajalcu,
- pripadajo isti veri,
- člani istega sindikata zaposlenih,
- živijo in delajo v isti skupnosti,
- podobne socialne razmere.

Organizacija deluje na neprofitni bazi in skrbi za izvajanje aktivnosti v interesu članov. Vsak član je lastnik in je lahko tudi voljen v vodstvene organe organizacije.

▪ **Model solidarnostnih skupin**

Solidarnostne skupine vključujejo od 3-10 posameznikov, ki bi radi pridobili dostop do finančnih storitev, kar je v večini primerov začetno posojilo. V določenih skupinah morajo posamezniki varčevati preden lahko zaprosijo za posojilo. Mikrofinančna institucija poleg posojil skupinam nudi tudi druge nefinančne storitve, kot so izpopolnjevanje, izobraževanje in različne tržne informacije. Uvedba kolektivne odgovornosti za odplačilo posojila povečuje stopnjo povrnitve posojil, saj si člani skupine v večji meri medsebojno pomagajo, da bi član skupine v celoti odplačal celotno posojilo. Visoka zainteresiranost in pripadnost skupini se krepi, ker je pridobitev naslednjega posojila odvisna prav od povrnitve prejšnjega posojila. Takšen pritisk, ki se izvaja v skupini je največja garancija za odplačilo posojil, ker si vsi želijo pridobiti posojilo. Člani so tudi lastniki mikrofinančne institucije, vendar se dobiček ne razdeli med njih, ampak se povečuje vrednost rezerv in skupnih skladov. Vsota zbranih

sredstev se uporablja za programe v skladu z željami večine članov. Najbolj znana institucija, ki deluje po tem modelu je Grameen banka, katere delovanje in cilje bom predstavil v tretjem poglavju.

▪ **Bančništvo na vasi (Village Banking)**

Bančništvo na vasi poteka znotraj skupnosti, v kateri se odvija tako posojilni kot varčevalni program. V program je vključenih od 25 do 50 posameznikov z nizkimi dohodki, ki iščejo priložnost, da bi si kot samozaposleni izboljšali življenjski standard. Je neke vrste mešanica modela kooperativ in modela solidarnostnih skupin. Za ta model je značilno, da vsebuje zelo malo formalnosti in manj kompleksno strukturo same institucije. Začetni kapital omogoči ustanovitelj programa iz zunanjega vira. Člani skupnosti pa v nadaljevanju sami vodijo banko, izbirajo nove člane, volijo vodstvo, postavljajo interne pogoje, distribucijo in višino posojil, zbirajo vplačila in prihranke. Vsa posojila so odobrena na podlagi moralnega zavarovanja tako, da za vsemi posojili stoji celotna skupina. Zaradi zelo decentralizirane strukture je mikrofinančni instituciji onemogočeno, da bi svoje storitve ponudila tudi v zelo odročnih predelih. Ta model promovirajo nekatere mednarodne nevladne organizacije (ameriški nevladni organizaciji CARE in FINCA). Tovrsten okvir mikrofinančnega programa je zelo značilen predvsem za FINCA (Foundation for International Community Assistance), ki ustanavlja mikrokreditne programe v Južni, Srednji in Severni Ameriki.

▪ **Vezni model (The Linkage model)**

Gradnja tega modela je osnovana na neformalnih skupinah za samopomoč (self-help groups-SHG), kot je na primer ROSCAs. Vezni model poskuša združevati prednosti neformalnega sistema (bližina strank, fleksibilnost, socialni kapital, doseganje revnih strank) s prednostmi formalnega sistema (transformacija sredstev, finančno posredništvo med regijami in panogami, skupno zbiranje prihrankov in provizije za dolgoročna posojila). Člani skupine stopijo v kontakt z izbrano banko, ki nudi varčevalne in posojilne programe za skupine. Skupina je povezana z banko kot celota, posamezniki pa nimajo direktne povezave z banko.

▪ **Mikrobanke**

Vsi štirje zgoraj naštetih modeli mikrofinančnih institucij so zasnovani na članstvu, kjer so člani udeleženi pri lastništvu in sodelujejo pri upravljanju ter izvajanju kontrole v sami mikrofinančni instituciji. Mikrobanke pa so v večini aktivnosti podobne navadnim bankam z individualnim razmerjem med banko in stranko. Tovrstne banke imajo največkrat drugačne pristope in ocenjevanje kreditne sposobnosti pri zavarovanju posojil kot navadne banke. Očitno je, da si vsak posojilojemalec želi samostojno posojilo, če ga je možno pridobiti pod enakimi pogoji kot veljajo za članske mikrofinančne institucije. Prvi štirje modeli so bolj uspešni v okoljih, kjer je manjša gostota poseljenosti, višja stopnja nepismenosti in slaba cestna in komunikacijska infrastruktura. Zato se mikrobanke pojavljajo predvsem v urbanih okoljih, v razvijajočih in tranzicijskih državah. Zneski posojil so višji in jih v večini primerov prejema tisti posamezniki, ki so nad nekoliko nad mejo revščine in so po bančnih merilih kreditno sposobni. Posojilojemalec je sam odgovoren za odplačilo posojila in ni udeležen ne v upravljanju ne v dobičku mikrobanke. Ta model je značilen za BancoSol iz Bolivije, ki se je

iz nevladne organizacije s pomočjo vpeljevanja mikrofinančnih programov skozi leta preobrazila v pravo mikrobančno institucijo (Zeller, 2001, str. 10).

2.7. Delovanje mednarodnih finančnih institucij

Danes je veliko mednarodnih ustanov, ki imajo v svojem programu zapisano tudi izvajanje aktivnosti na področju mikrofinanc. Nekatere mednarodne ustanove so samo razširile svoje delovanje na mikrofinančnem področju (Svetovna banka, razvojne banke, Združeni Narodi, Mednarodna organizacija za delo), nekatere pa so nastale na pobudo tovrstnih organizacij ali pa so jih ustanovili posamezniki in države v obliki bank, razvojnih agencij ali nevladnih organizacij. Čeprav je preteklo že 20 let od prvih začetkov uvajanja mikrofinančnih programov so mikrofinance šele leta 1995 postale uradno glavni tok razmišljanja pri reševanju razvojnih težav držav tretjega sveta. Vlogo povezovalke je prevzela Svetovna banka, ki je leta 1993 na mednarodni konferenci o zmanjšanju lakote v svetu, izrazila željo, da se priključi ostalim donatorjem s katerimi bi skupaj preučili možnosti za sistematično povečanje zneska finančnih sredstev, ki je namenjen najbolj revnim prebivalcem sveta. V letu 1995 je Svetovna banka z začetno finančno podporo pomagala pri ustanovitvi globalne donatorske agencije CGAP (Consultative Group to Assist the Poorest) za pomoč revnim. CGAP ima danes okrog 30 članic (mednarodne finančne institucije, mednarodne razvojne banke, meddržavne donatorske agencije), ki načrtno skrbijo za razvoj mikrofinanc z jamstvom, da bodo usmerjala svoja finančna sredstva v tiste mikrofinančne programe, ki bodo v skladu s sprejetimi normami in spoznanji o najboljših praktičnih rešitvah. Popularnost mikrofinančnih prizadevanj se je še povečala, ko je 1997 prišlo do prve mikrofinančne konference v Washingtonu, ZDA. Udeležili so se ga predstavniki 1500-tih institucij iz 137 držav. Zastavili so si ambiciozen načrt, v katerem naj bi mikrofinančni programi bili do leta 2006 dostopni stotim milijonom najrevnejših družin na svetu, s poudarkom na ženskah, ker naj bi v večji meri koristi od mikrokreditov prenašala na otroke in celotno družino. Glej prilogo 1 za dejanski število mikropodjetnikov v svetu.

V tem poglavju bom zato predstavil le ti dve instituciji, ki imata največji vpliv (finančni kot strokovni) na bodoče mikrofinančne programe in njihovo izvajanje v praksi.

2.7.1. Consultative Group to Assist the Poorest (CGAP)

Mednarodni donatorji, ki so financirali prve mikrofinančne programe, so leta 1995 ustanovili CGAP kot odgovor na veliko povpraševanje po finančnih sredstvih s strani revnih prebivalcev. Spoznanje, da ima na svetu le peščica revnih dostop do finančnih sredstev, jim je predstavljalo velik izziv za iskanje boljših modelov pomoči. Mikrofinance ponujajo veliko možnosti za trajnostni razvoj, ki bi omogočil hkratni ekonomski, socialni in okolju prijazen razvoj gospodarstva. Glavna naloga ustanoviteljev (Kanada, Francija, Nizozemska, Združene države Amerike, Afriška razvojna banka, Azijska razvojna banka, Mednarodni sklad za razvoj kmetijstva, organizacija Združenih Narodov za razvoj kapitala-UNCDF, program OZN za razvoj-UNDP in Svetovna banka) je pripravljanje predlogov za doseganje zastavljenih ciljev,

oblikovanje strategij delovanja in zagotavljanje finančnih virov. Danes ima CGAP že skoraj 30 članov. Eden glavnih ciljev CGAP-a, zaradi katerega je bil ustanovljen, je iskanje poti za izgradnjo novega gospodarskega sektorja, ki bo pokrival hitro razvijajoče področje mikrofinanc in izboljšanje delovanja obstoječih mikrofinančnih programov.

Delovanja CGAP-a lahko razdelimo na tri področja:

- povečevanje finančnih sredstev namenjenih ekonomsko aktivnim revnim prebivalcem,
- izboljšanje koordinacije med donatorji in iskanje rešitev za sistematično financiranje,
- omogočanje strokovne pomoči vladam, donatorjem in izvajalcem mikrofinančnih programov.

Mikrofinančne institucije morajo izpolnjevati določene kriterije za pridobitev finančnih sredstev s strani CGAP-a. Med te kriterije spadajo:

- nediskriminatorska politika kreditiranja,
- razviden program, pri katerem obstaja možnost vključitve velikega števila revnih ljudi,
- operativna učinkovitost, ki omogoča učinkovito izrabo dodatnih finančnih sredstev, visoka stopnja odplačil dosedanjih posojil,
- zakonsko urejenost institucije.

Financirani programi morajo omogočiti merljive podatke o pridobljenih koristih, ki jih imajo posojilojemalci zaradi boljšega dostopa do finančnih in drugih servisnih storitev. Velik poudarek je na hitrosti širjenja informacij o najboljših praktičnih rešitvah. Spoznanja o novih instrumentih, tehnologijah, rešitvah, ki omogočajo zmanjševanje stroškov mikrofinančnih programov, metodologiji za merjenje različnih učinkov in povezav med donatorji se zelo hitro širijo in omogočajo izpolnjevanje zastavljenih ciljev.

CGAP si skupaj s Svetovno banko prizadeva pomagati nerazvitim državam tudi pri spreminjanju makroekonomskega okolja za izvajanje mikrofinančnih programov. Svetovanje vladam poteka na področjih:

- uvajanja instrumentov za ocenjevanje revščine in delovanja privatnega sektorja,
- zakonske ureditve ustanavljanja majhnih podjetij,
- ekonomske politike države,
- nasvetov glede zakonskih sprememb v finančnem sektorju,
- regulacije in nadziranja programov varčevalnih in posojilnih programov, ki jih ne izvajajo banke,
- pomembnih za razvoj mikrofinančnega okolja.

Razpoložljiva finančna sredstva s strani CGAP-a, ostalih donatorjev in varčevalnih programov ne pokrijejo celotnega povpraševanja v obliki kreditov. Finančno učinkovite institucije izkazujejo veliko mero pripravljenosti za vključitev še večjega števila revnih posojilojemalcev v mikrofinančne programe, vendar ostaja edini vir za financiranje izposoja pri formalnih finančnih ustanovah. Stalne tehnološke izboljšave uporabljenih modelov in sistemov za merjenje učinkovitosti preobraža mikrofinančne institucije v prepoznavne

finančne posrednike na finančnem trgu. Potencial je prav v komercialni izrabi tržnih posojil. Prizadevanja CGAP-a se usmerjajo v strokovno in tehnično pomoč mikrofinančnim institucijam z namenom, da se usposobijo za izvajanja finančnega posredništva na takšni ravni, ki bo omogočilo uporabo finančnih sredstev pod tržnimi pogoji (CGAP, 2002).

Omejenost donatorskih sredstev narekuje tudi preobrazbo CGAP-a iz donatorske v servisno agencijo. CGAP ugotavlja, da bi morale mikrofinančne institucije s povečevanjem obsega finančnih sredstev povečati tudi raznolikost finančnih storitev. Poleg kreditov namenjenih za mikropodjetja, bi morali uvesti tudi različne varčevalne in zavarovalne programe. Preference revnih ljudi so različne, zato je prepoznavanje njihovih potreb zelo pomemben dejavnik pri možnostih razvoja mikrofinančne industrije.

V svetu obstaja veliko različnih mikrofinančnih programov, vendar jih je samo peščica sposobna samostojnega preživetja. V naslednjih dveh tabelah je prikazana številčnost programov ter velikost programov v svetovnem merilu.

Tabela 4: Število registriranih mikrofinančnih programov in število vključenih

Leto	Število prijavljenih programov	Število vseh posojilojemalcev	Število revnih posojilojemalcev
31/12/97	618 mikrofinančnih institucij	13.478.797	7.600.000
31/12/98	925 mikrofinančnih institucij	20.938.899	12.221.918
31/12/99	1065 mikrofinančnih institucij	23.555.689	13.779.872
31/12/00	1567 mikrofinančnih institucij	30.681.107	19.327.451

Vir: Druschel, 2001, str. 9.

Ravno zaradi prevelike odvisnosti od donatorskih sredstev velike mikrofinančne institucije stalno iščejo dodatne, predvsem komercialne vire za svoje delovanje. Možnosti za svoj nadaljnji razvoj pa vidijo tudi v implementaciji uspešnih programov v drugih državah. V Aziji je svojo mrežo programov vzpostavila Grameen banka, ki širi delovanje tudi na druge kontinente, v Južni Ameriki pa nevladna organizacija FINCA, katere programe podpira predvsem Ameriška agencija za mednarodni razvoj (USAID). CGAP ocenjuje, da je v svetu okrog 500 milijonov revnih ljudi, ki povprašujejo po finančnih storitvah, dejansko pa MFI s svojim delovanjem omogočajo dostop le okrog 19 milijonom revnih prebivalcev (CGAP, 2002).

Najuspešnejše pri vključevanju prebivalcev v mikrofinančne programe so azijske mikrofinančne institucije. Med njimi pa še posebno Grameen banka iz Bangladeša (glej prilogi 1 in 2).

2.7.2. Mikrokreditna konferenca (Microcredits summit)

Glavni namen tovrstnega srečanja je izmenjava mnenj o vprašanih s področja mikrofinanc. Predstavniki različnih organizacij tako utrjujejo vezi in možnosti za obsežnejše in učinkovitejše delovanje programov, kateri imajo možnosti za spremembo življenja revnih prebivalcev sveta. Vsaka ustanova, agencija ali organizacije, predstavljajo drugačen spekter družbe, zato je forum zasnovan v obliki izmenjave mnenj med podobnimi organizacijami, z namenom podpiranja in implementacije najboljših rešitev, ki kar najbolj prispevajo k ciljem vrha. Tako so različne oblike organizacij po posameznih področjih kooperative, pravniki, donatorji, nevladne organizacije, religiozne institucije, izobraževalne ustanove, fundacije in človekoljubi, parlamentarne in vladne ustanove, agencije združenih narodov, agencije vlad, banke, vladne agencije, mednarodne finančne institucije in predstavniki mikrofinančnih programov) skupaj izoblikovale svoj institucionalni akcijski plan, s katerim želijo ovrednotiti načine delovanja in zelene spremembe. Zastavljen cilj na podlagi mikrofinančnih programov je pomoč pri samozaposlitvenih projektih, varčevalnih shemah in drugih poslovnih storitvah z vključevanjem tehnične pomoči, da bi na ta način do leta 2006 ustvarili pogoje za izboljševanje življenjskih razmer okrog 100 milijonov revnih družin po svetu. Pri razumevanju dometa mikrofinanc je potrebno poznati organizacije, katerih delovanje je usmerjeno na področje socialnih storitev (zdravje, načrtovanje družin, kmetijstvo, opismenjevanje) in organizacij, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, razvojno politiko, zbiranjem finančnih sredstev in raziskovanjem. Zaradi prepletenosti nalog je sodelovanje med obema skupinama zelo pomemben dejavnik uspešnosti mikrofinančnih programov. Uspešnost je odvisna prav od izbire modela, preko katerega bo možen dostop do finančnih sredstev, ki pa zahteva široko poznavanje makro in mikro razmer ter želja in potreb lokalnega prebivalstva.

Prva mikrokreditna konferenca se je zgodila leta 1997 v Washington-u, Združenih državah Amerike, na kateri so sprejeli skupno razlago in definicijo revnega gospodinjstva. Revne družine v razvijajočih državah so tiste, ki se nahajajo v spodnji polovici (pod 50% državnega praga revščine). Veliko pridruženih mikrofinančnih institucij ni moglo v poročilih natančno ovrednotiti število revnih, ker niso imela poceni orodja za določitev dejanske stopnje revščine, v kateri se nahajajo posojilojemalci. S sprejetjem dveh analitičnih orodij (CASHPOR House Index in Participatory Wealth Ranking) so dali vsem mikrofinančnim institucijam možnost, da se seznanijo z uporabnostjo in učinkovitostjo orodij ter možni implementaciji pri izvajanju njihovih mikrofinančnih programov. Opis omenjenih orodij sledi v tretjem poglavju (Microcredits summit, 2002).

2.8. Določitev primerne obrestne mere za mikrofinančne programe

Večina mikrofinančnih programov deluje v neformalnem finančnem sektorju. V velikih primerih države nimajo niti sprejete zakonodaje, ki bi na sistematičen način urejala to področje, zato je tudi težko nadzorovati celoten proces mikrokreditiranja. Po drugi strani pa centralne banke v manjši meri dopuščajo, da razne nevladne organizacije in kooperative

izvajajo kreditne programe in zbirajo sredstva, v kolikor gre to za manjša področja in manjše število posojilojemalcev. Pri teh organizacijah so zelo omejevalne notranje kontrole, preko katerih si pridobijo zaupanje prebivalcev.

Posojanje tako odpira predvsem dve veliki vprašanji. Komu posoditi in po kakšni obrestni meri? Metode tradicionalnih bank tukaj odpadejo, saj so za selekcijo možnih posojilojemalcev skoraj neuporabne. Večina prosilcev je revnih in živi od poljedelstva ali dela v delovno intenzivnih panogah. V celotnem procesu je pomemben način, kako strukturirati celotno posojilo z vsemi dodatnimi pogoji, ki bodo dovolj prilagojeni revnim posameznikom in hkrati omogočili mikrofinančni instituciji pokrivanje stroškov poslovanja in širjenje operacij. Vprašati se je potrebno ali bodo posojilojemalci zmožni odplačati posojilo po določeni obrestni meri.

2.8.1. Izračun obrestne mere

Opisana metoda za izračun najbolj primerne obrestne mere je poskus dobiti najboljšo oceno za obrestno mero, ki je zmožna financirati rast institucije na podlagi komercialnih posojil nekoč v prihodnosti. Osnovna metoda je zasnovala CGAP, vendar so možne številne kombinacije.

$$R = \frac{AE + LL + CF + K - II}{1 - LL}^2$$

Vir: Rosenberg, 2002.

Formula za izračun efektivne letne obrestne mere je funkcija petih različnih komponent, ki odražajo odstotek v povprečnem portfelju vseh posojil.

- **Stroški upravljanja posojila**

Dosedanji izračuni različnih mikrofinančnih institucij je pokazal, da je možno večino prednosti ekonomije obsega doseči med 5.000-10.000 posojilojemalci. V strošek upravljanja so zajete plače zaposlenih, najemnine, in vsi tekoči stroški poslovanja. Stroški poslovanja so vsaj v začetni fazi zelo veliki in si jih zato vsaka organizacija želi čimbolj znižati.

- **Izgube iz naslova slabih posojil**

Pri določitvi odstotka, s katerim bi rada institucija pokrivala stroške slabih posojil, je potrebno določiti, katera posojila sploh smatramo za nepovratna in ne bodo nikoli poplačana. Pri izračunu je potrebno upoštevati, da so marsikatera posojila vrnjena, vendar ne pravočasno. Zato obstaja možnost dogovora o reprogramiranju celotnega posojila, da se na ta način zniža dejanski odstotek slabih posojil.

² Stroški upravljanja posojila (administrative expenses-AE), Izgube iz naslova slabih posojil (loan losses-LL), stroški financiranja (the cost of funds-CF), željena stopnja donosa (the desired capitalization rate-K), prihodki od investiranja (investment income-II).

▪ **Stroški financiranja**

Najboljša ocena za izračun odstotka je ocena povprečnih stroškov kapitala (depoziti, komercialna posojila, subvencionirana posojila, kapital). Pri celotnem izračunu se upošteva, da se bo v prihodnosti povečeval delež najetih posojil iz komercialnih virov ter bo potrebno oblikovati obvezne likvidnostne rezerve po merilih, ki jih predpisuje centralna banka.

▪ **Željena stopnja donosa**

Nam pove, kakšna je željena stopnja čistega dobička, saj je le ta eden glavnih dejavnikov, ko se mikrofinančna institucija odloča za hitrejšo rast. Institucija je omejena z velikostjo posojil, ki si jih lahko varno izposodi. Mikrofinančne institucije imajo omejene naložbene možnosti zato neizkoriščena finančna sredstva predstavljajo dodaten strošek. Večino kreditnega portfelja predstavljajo fizične osebe s podobnimi kreditnimi pogoji. Ob določeni stopnji zadolžitve mora hitrejši razvoj financirati predvsem z povečevanjem kapitala, kar pa je najlažje z zadržanimi dobički, ki so najcenejša oblika financiranja novih naložb.

▪ **Prihodki od financiranja**

V to vrsto prihodkov se štejejo vsi prihodki, ki so bili ustvarjeni v drugih oblikah naložb kot so posojila. V to skupino prihodkov se štejejo (depoziti, denar, zakonske rezerve).

Obrestna mera je postavljena tako visoko, da pokriva vse stroške in s tem avtomatično izključi iz programa določeno število morebitnih izposojevalcev. Visoka obrestna mera je velikokrat neizbežna, vendar si mikrofinančni programi predvsem zastavljajo vprašanje, kakšna obrestna mera je primerna za mikropodjetnike in ali so sposobni poplačati posojila z visoko obrestno mero. Možnost izboljšanja produktivnosti, povečanja prodaje je na neformalnem trgu velika. V tem primeru lahko rečemo, da je vsak dolar, ki ga mikropodjetnik investira še zmeraj zelo dobro naložen, ker še ni izkoristil vseh svojih investicijskih priložnosti in ker ima zelo malo kapitala to za njega predstavlja majhen strošek v primerjavi s prihodki, ki jih lahko z novo investicijo ustvari. Zaradi tega naj bi mikropodjetnik tudi lažje odplačeval višjo obrestno mero kot podjetnik, ki deluje na razvitem trgu, kjer je težje širiti poslovanje in povečevati prodajo. Da bi dejansko videli, ali so posojilojemalci zmožni odplačevati tako visoke obrestne mere, je potrebno pogledati tudi njihove prihodke in stroške ter analizirati, kolikšen odstotek stroškov dejansko predstavljajo stroški obresti.

Zaradi visokih obrestnih mer so velikokrat izključene določene skupine posameznikov, kar predstavlja za nevladne organizacije nekakšno moralno vprašanje. Ali so jim ljubši dobički, finančni sistem in neoliberalna ideologija ali pomoč revnim? Logika, ki jo zastopajo mikrofinančni programi je sledeča. Končni in edini cilj je povečanje koristi revnih. Tako jim je tudi lažje razložiti, zakaj je obrestna mera tako visoka. V nekaterih državah je višina sredstev donatorjev omejena in je zato nemogoče omogočiti dostop do finančnih storitev velikemu številu ampak se mora mikrofinančna institucija osredotočiti samo na majhen del populacije revnih prebivalcev. Da bi lahko večje število prebivalcev imelo koristi od kvalitetnih finančnih storitev mikrofinančne institucije, mora le ta najemati komercialna

posojila po normalnih tržnih obrestnih merah. Da bi to lahko počela dolgoročno, mora sproti pokrivati vse stroške lastnega poslovanja.

Takšno delovanje je značilno predvsem za ameriške mikrofinančne institucije in ameriške nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z mikrokreditiranjem v celotni Južni Ameriki (Čile, Peru, Bolivija, Kolumbija, itd). V zadnjem poglavju se bom osredotočil predvsem na delovanje mikrofinančnih institucij v Bangladešu, ki so razvile svoj učinkovit sistem, katerega nekateri avtorji ocenjujejo, da v večji meri izpolnjuje osnovni cilj. Pomoč revnim se kaže v vseh poslovnih operacijah, lastniški strukturi in prizadevanjem za vključitev čim večjega števila revnih.

Celotna kalkulacija je zasnovana na domači valuti države, razen kadar želi mikrofinančna institucija prikazati višino obrestne mere v tuji valuti zaradi primerjave z ostalimi mikrofinančnimi institucijami. Ker so administrativni stroški sorazmerno večji v primerjavi z tradicionalnim bančnim sektorjem, predvsem zaradi velikega števila majhnih transakcij, je obrestna mera občutno višja od obrestne mere tradicionalnega bančnega sektorja. Ne glede na uporabljeno tehnologijo se lahko obrestna mera giblje med 35% in 100% na leto. Če primerjamo to obrestno mero s posojilnimi pogoji lokalnih posojilojemalcev, je še zmeraj mikrokredit relativno poceni. Zavedati se je potrebno, da imajo posojilodajalci monopol in so največkrat edini finančni vir, od katerega si lahko izposodijo mikropodjetniki. Tako poskušajo mikrofinančne institucije vsaj delno zmanjšati njihovo odvisnost od lokalnih posojilodajalcev.

Ena od najbolj znanih mikrofinančnih institucij je BancoSol iz Bolivije, ki ji je uspelo s stalnimi izboljšavami poslovanja in dolgoročnim sodelovanjem s svojimi komitenti znižati obrestno mero iz 30% na 15% na leto v sedem letnem obdobju (Rosenberg, 1996, str. 1-12).

3. DELOVANJE MIKROFINANČNIH INSTITUCIJ V BANGLADEŠU

3.1. Razvoj mikrofinančnih programov

Mikrofinančni programi se v svetu zelo razlikujejo saj so prilagojeni specifičnim potrebam lokalnega prebivalstva, njihovim navadam, urejenosti finančnih trgov ter celotnega ekonomskega prostora, kjer se odvija mikrofinančni program. Za primer sem vzel državo Bangladeš, kjer potekajo mikrofinančni programi že trideset let in je na podlagi različnih podatkov možno ocenjevati pomembnost programov v nacionalnem gospodarstvu. Bangladeš lahko štejemo v skupino držav, ki imajo visoko stopnjo revščine in je njihov položaj precej odvisen od pomoči mednarodne skupnosti in mednarodnih institucij kot so Svetovna banka, donatorji in vlade posameznih držav. Cilji programov se največkrat navezujejo na izboljšanje življenjskega standarda prebivalcev, odpravo revščine, dvig izobrazbene strukture prebivalstva, izboljšanje infrastrukture in zdravstvene oskrbe ter s tem tudi zagotavljanje boljših pogojev za uresničevanja različnih ekonomskih politik in možnosti gospodarskega razvoja. Številčnost današnjih mikrofinančnih programov v Bangladešu lahko med drugim pripišemo tudi dejstvu, da ima vlada stalno premalo sredstev na razpolago za učinkovito

reševanje vseh razvojnih problemov. Mikrofinančni programi in način njihovega delovanja so v zadnjih tridesetih letih dali upanje mnogim prebivalcem, da se je možno v določenem obdobju (osmih do deset let) rešiti vsaj objema hude revščine tudi brez čakanja na pomoč bogatih držav. Programi, ki so se izkazali za uspešne, pa so začele posnemati tudi tuje nevladne organizacije in nekatere vladne agencije iz revnih držav v drugih azijskih državah (Indija, Filipini), Afriki, Južni Ameriki, tranzicijskih državah vzhodne Evrope in celo v razvitih državah, kot so ZDA, Norveška in druge. Da je prišlo do takega razvoja tovrstnih programov, je moč iskati v opredelitvi programov, ki niso definirani kot skladi pomoči, ampak imajo za cilj ravno tako ustvarjanje dobička in željo preživetja na dolgi rok s pomočjo dejavnosti, s katero se ukvarjajo. Čeprav so tovrstni programi v svetu med seboj zelo dobro povezani in imajo pomembno vlogo v ekonomskih politikah, jih Svetovna banka še zmeraj obravnava kot nekakšno alternativo svojih videnj reševanja problemov v državah tretjega sveta. Z ustanovitvijo CGAPa in financiranjem nekaterih prvih programov je nekako priznala, da si želi aktivneje sodelovati v tovrstnih programih, vendar bo potrebno še kar nekaj časa, preden bo to postalo eno glavnih orodij pri izvajanju politike odprave revščine v svetu (Asian Development Bank, 1999, str. 7).

3.2. Začetki mikrokreditiranja v Bangladešu

Prvi omenjeni začetki mikrokreditiranja segajo v leto 1904 in takratno Britansko Indijo, ko so se začele pojavljati prve kooperative. Ustanavljajoče kreditne kooperative so bile opogumljene z uspehi kreditnih zadrug in kooperativ iz Evrope, ki so v tem času že dosegle zavidljive uspehe. Uspeh kooperativ je v Evropi dosegel vrhunec leta 1913, ko je bilo kar dva milijona prebivalcev članov različnih Ljudskih bank (People's Banks) po Evropi. V tem času so predstavniki različnih držav odhajali v Evropo po sodobnejše znanje o bančništvu prilagojenemu revnim prebivalcem. Po osamosvojitvi izpod Britanske oblasti so poskušali oživiti kooperative s pomočjo nacionalnega programa razvoja kmetijstva znanega pod imenom projekt Comilla. Osamosvojitve Bangladeša leta 1972 je začasno zavrla širitev programa, vendar je hkrati dala osnovo za novodobne kooperative, ki so nastale kmalu po političnih spremembah v 70-tih letih (Woolcock, 1999, str. 7).

3.3. Glavne ekonomske in demografske značilnosti

Bangladeš leži vzhodno od Indije in velik del prebivalstva živi od poljedelstva in kmetijske uporabe zemlje. V državi danes živi pretežno muslimansko prebivalstvo. Velik del ozemlja leži v nižinah rek in je nenehno izpostavljeno vsakoletnim monsunom in poplavljanju reke Ganges. Med značilnosti Bangladeša lahko štejemo tudi poplave, ki v veliki meri negativno vplivajo na življenjske razmere prebivalcev.

Bangladeš je država, v kateri živi okrog 126 milijonov ljudi razmeroma na majhnem ozemlju. Gostota prebivalcev na kvadratni kilometer je 965 ljudi, ter doseže celo 1450 ljudi na kvadratni kilometer v rodovitnih predelih, kjer ljudje obdelujejo zemljo. Bangladeš predstavlja eno najbolj revnih držav sveta. Po zbranih podatkih Združenih narodov kar 47%

prebivalstva živi v veliki revščini. V naslednji tabeli so prikazani nekatere ključni ekonomski kazalci.

Tabela 5: Osnovni ekonomski kazalci za Bangladeš

Prebivalstvo	
Število prebivalcev (milijon), 1998	125,6
Področje (000 km ²), 1998	144
Gostota poseljenosti (preb. na km ²), 1998	965
Rast prebivalstva % p.a. 1980-1998	2,1
Delovna sila (v milijon), 1998	64
Delež urbanega prebivalstva (% vseh), 1998	23
Ekonomija	
GNP na prebivalca (US\$), 1998	350
GNP na prebivalca pri PPP (US\$), 1998	1.407
GNP na prebivalca, % rast p.a. 1997-1998	4,2
Sektorska alokacija GDP, 1998	
➤ Kmetijstvo	22
➤ Industrija	28
➤ Storitve	50
Stopnja rasti inflacije(%), 1990-1998	5,4
Človeški razvoj	
Življenjsko pričakovanje (leta), 1998	59
Stopnja smrtnosti novorojenčkov (na 1000), 1998	73
Stopnja pismenosti odraslih moških (%), 1998	49
Stopnja pismenosti odraslih žensk (%), 1998	71
Revščina in neenakopravnost	
Pod nacionalno mejo revščine (%), zadnji podatki	35,6
Pod US\$ 1 na dan (%), zadnji podatki	29,1

PPP- pariteta kupne moči

Vir: Asian Development Bank, 1999, str. 13.

V zadnjih 30-tih letih so se zgodile strukturne gospodarske spremembe, ki so prispevale, da je revščina od 1970 do danes padla iz 70% na manj kot 50% celotne populacije. Revščina se je delno zmanjšala zaradi vpeljave sprememb v celotni ekonomiji in zaradi razpršitve pozitivnih učinkov po celotnem gospodarstvu. Rast gospodarstva je osnovana na tehnoloških spremembah v kmetijstvu, povečevanju industrializacije in večanju storitvenega sektorja predvsem v neformalnem sektorju. Tako je bila po zadnjih podatkih letna rast BDP 5% in stopnja inflacije okrog 5% na letni ravni.

Strukturne reforme so botrovale tudi spremenjenim deležem zastopanih panog v skupnem BDP-ju. Najbolj se je znižal delež kmetijstva iz 50% na 30%, povečal pa storitveni sektor iz 34% na 53%. Industrija je ostala približno na istem in sicer je zrasla od 16% na 17%. Prav zaradi povečevanja prebivalstva v urbanih okoljih prihaja do povečevanja storitvenega sektorja in s tem tudi do velikega povpraševanja po mikrokreditiranju (Sanjay, 1999, str. 4).

Država se v ekonomskem pogledu sooča z nekaterimi velikimi težavami. Glavne težave so: stopnja varčevanja je zelo nizka, majhna učinkovitost javnega sektorja, visok delež migracij iz podeželja v mesto, zaradi katerih prihaja tudi do posledičnih preobremenitev urbanega okolja, velikih potreb po novih stanovanjih, dostopu do čiste vode, elektrike, sanitarij in zagotavljanje primernega življenjskega okolja.

3.4. Finančni sistem

Prve finančne institucije so bile prav omenjene kooperative še iz časov Britanske Indije, ki so skrbele za razvoj kmetijskega sektorja. Vlade so sprva v (50 in 60 letih) finančni sektor izkoriščale za zagotavljanje poceni kreditov. Šele z osamosvojitvijo Bangladeša je nastala centralna banka, ki je vzpostavila strog režim in kontrole nad obrestnimi merami, direktnimi krediti, pravili delovanja denarnega in kapitalskega trga in menjalnega tečaja. Problemi so bili predvsem pri delovanju bančnega sektorja, kjer so se prepletali interesi nacionalnih, privatnih bank, razvojnih bank in nepreglednih posojilnih programov, ki naj bi zagotavljali razvoj javnega sektorja. V celoti gledano je formalni finančni sistem v Bangladešu na začetni razvojni stopnji glede na raznolikost finančnih institucij ter finančnih produktov, ki jih te ponujajo. V Bangladešu je tako prisotnih 17 privatnih komercialnih bank, 13 tujih komercialnih bank in 18 nebančnih finančnih institucij. Poleg teh bank je prisotnih še pet bank specializiranih za delovanje v posameznih javnih sektorjih, ki zagotavljajo sredstva tudi dvema registriranima kooperativama. Od ostalih institucij deluje še 32 zavarovalnih institucij in borza vrednostnih papirjev, ki deluje v glavnem mestu Daka (Sanjay, 1999, str. 6).

Od naštetih bank imajo samo specializirane kmečke banke in državne banke svoje poslovalnice na podeželju in še te svoje storitve ne prilagajajo revnim prebivalcem. Ob formalnem sistemu obstaja tudi obsežen neformalni ali delno formalni finančni sistem, ki so ga ustanovile pretežno nevladne organizacije. Med te lahko štejemo tudi Grameen banko in ostale finančne nevladne organizacije, ki delujejo pretežno v majhnih mestih, primestnih območjih in na podeželju. Kreditiranje je osredotočeno predvsem na storitveni sektor, trgovino in manjše proizvodne obrate.

Potrebe po finančnih sredstvih se stalno povečujejo saj imajo v Bangladešu od 126 milijonov prebivalcev, samo 16-20 odstotkov prebivalcev dejansko omogočen dostop do finančnih sredstev (Rahman, 2002, str. 1).

V Bangladešu je danes od 500 do 1000 različnih mikrofinančnih institucij in vse poskušajo na svoj način čim bolj učinkovito zbirati sredstva in omogočati najemanje kreditov najbolj

revnim skupinam prebivalstva. Razvoj mikrofinančnih institucij je povezan z uspehom Grameen banke in nevladnih organizacij (ASA, BRAC), ki so se z leti prelevile v partnerske organizacije, ki skrbijo za mikrokreditiranje revnih prebivalcev na določenih območjih. S svojim delovanjem so demonstrirale, da je posojanje finančnih sredstev revnim prav tako lahko ekonomsko uspešno. Program BRAC je začela država takoj po osamosvojitvi leta 1972 in njegov glavni namen je bil pomoč pri vračanju beguncev. Šele kasneje se je program usmeril v mikrokreditiranje. ASA je nevladna organizacija, ki uspešno izvaja program mikrokreditiranja na spremenjenem Grameen modelu. Predvsem poskuša oblikovati standardizirana posojila za določene namene in na ta način doseči stroškovno učinkovito izvajanje operacij mikrokreditiranja.

V nadaljevanju bom opisal predvsem način delovanja največje mikrofinančne institucije Grameen banke, njene cilje delovanje sorodnih programov in pogoje, v katerih je možno programe širiti čisto na komercialni osnovi.

3.5. Nastanek Grameen Banke

Leta 1976 je profesor dr. Muhammed Yunus s svojimi kolegi začel raziskovalni projekt na Univerzi Chittagong v Bangladešu, v katerem je želel proučiti možnosti za oblikovanje kreditnega sistema, ki bi omogočil približati bančne storitve predvsem revnemu kmečkemu prebivalstvu.

V sklopu tovrstnih aktivnosti je poizkušal:

- Razširiti bančne operacije na revne moške in ženske.
- Prekiniti izkoriščanje revnih prebivalcev s strani lokalnih izposojevalcev denarja.
- Ustvariti možnosti za samozaposlitvene projekte predvsem za nezaposlene na podeželju.
- Ustvariti organizacijsko strukturo, ki bi jo razumeli in sami upravljali.
- Obrniti začaran krog (majhni dohodki, majhni prihranki, majhne investicije) v učinkovitejši krogotok: majhni dohodki, kredit, investicije, večji dohodki, večji prihranki, več investicij, večji dohodki.

Projekt se je v treh letih s pomočjo centralne banke in komercialnih bank razširil še na sosednja območja. Muhammed Yunus je sam prepričeval bankirje, da so odobraval kredite pri katerih je nastopal kot porok. Čeprav je bil projekt uspešen mu ni nihče verjel, da bi lahko bila takšna oblika mikrofinanciranja uspešna tudi pri večjem obsegu posojil. Celoten projekt se je nato leta 1983 preoblikoval v Grameen banko (grameen pomeni v bangladeščini; vaški, kmečki), ki je postala prava banka z vsemi dovoljenji centralne banke. Posebnost banke je ta, da so vsi posojilojemalci primorani del dohodkov stalno varčevati in ko dosežejo določen znesek se jim ta spremeni v lastniški delež banke. Tako je danes čez 90% banke v lasti revnih prebivalcev ostalo pa je delež države.

Grameen banka se je skozi leta začela hitro razvijati in kljub slabim napovedim ostala zvesta svojemu načinu delovanja in uspela zadržati visoko kvaliteto storitev. To je dosegla predvsem z predanim osebjem in posojilojemalci ter tako dosegla magične številke, kot so: milijarda ameriških dolarjev posojenega denarja in dva milijona posojilojemalcev.

Da bi pomagali ljudem so začeli najemati ribnike in usposabljali stare namakalne naprave, ter tako omogočiti razvoj ribištva in poljedelstva, hkrati pa organizirali številne tečaje in začeli učiti miselnost in metodologijo Grameena. Leta 1989 so se s širitvijo začeli procesi osamosvajanja določenih projektov, ki so botrovali tudi novi organizacijski strukturi Grameen banke. Projekti ribištva so se združili v Grameen Fisheries Foundation, namakalni projekti pa Grameen Krishi Foundation. Grameen banka je začela širiti svoje poslovanje tudi v druge panoge in tako ustanovila več podjetij preko katerih pospešuje procese zaposlovanja, izobraževanja in izgradnje infrastrukture namenjene revnim ljudem. Tako so bila ustanovljena podjetja: Grameen Communications, Grameen Shakti-Energija, Grameen Shikkha-Izobraževanje, Grameen Telecom, Grameen Knitwear-pletilstvo in Grameen Cybernet-internet (Grameen Bank, 2002).

Z uspešnim ekonomskim delovanjem in odpravo zavarovanja kot pogojem za pridobitev kredita je obrnila na glavo tradicionalno bančno prakso in vzpostavila bančni sistem, ki deluje na medsebojnem zaupanju, sodelovanju, odgovornosti in kreativnosti.

3.6. Načela in poslanstvo Grameen banke

V proces odobravanja kredita sodi tudi spoznavanje načel, vrednot in filozofije Grameen banke. S sprejetimi šestnajstimi odločitvami poskušajo dati svojim strankam oporo na njihovi življenjski poti. Spoznavanje tovrstnih načel je del procesa, ki ga mora kreditojemalec spoznati, preden lahko zaprosi za finančna sredstva. Grameen tako uči:

- Sledili bomo štirim principom Grameen banke: disciplina, enotnost, pogum, trdo delo v vseh odločitvah v življenju.
- Prinesli bomo blaginjo in srečo v svoje družine.
- Ne bomo živeli v porušeni hišah. Popravili bomo obstoječa bivališča in delali v smeri, da si čim prej zgradimo nove hiše.
- Vzgajali bomo zelenjavo skozi celo leto. Na jedilniku bomo imeli veliko zelenjave, presežek pa bomo prodali.
- Planirali si bomo majhne družine, poskušali bomo minimizirati stroške in paziti na svoje zdravje.
- Otroke bomo izobraževali in pošiljali v šole ter skrbeli, da bomo sposobni plačevati njihovo izobraževanje.
- V obdobju sejanja bomo posejali in zasadili kar se da veliko najrazličnejših posevkov.
- Stalno bomo skrbeli za svoje otroke in čistočo okolja, v katerem živimo.
- Zgradili in uporabljali bomo ustrezne sanitarije.
- Skrbeli bomo za pitno vodo.

- Ne bomo zahtevali in jemali dote ob porokah svojih sinov, četudi smo dali kakšno doto ob porokah svojih hčera in ne bomo vzpodbujali porok mladoletnikov.
- Nikomur ne bomo naredil kakršnekoli krivice, niti ne bomo dopustili, da bi kdo drug to storil komu drugemu.
- Skupno se bomo lotili večjih investicij, ki bodo prinašale večje dohodke.
- Vedno bomo pripravljeni pomagati drug drugemu.
- Če bomo izvedeli za kakršnokoli kršitev v določenem centru, bomo šli tja in pomagali rešiti problem.
- Vzpodbujali bomo fizično aktivnost po vsej deželi. Prispevali bomo svoj delež pri skupnih socialnih aktivnostih.

3.7. Orodja za identificiranje in merjenje revnih gospodinjstev

Eden glavnih problemov mikrofinančnih institucij je prav kreditno ocenjevanje svojih bodočih posojilojemalcev in določanje stopnje revščine v kateri se nahajajo. Na prvi pogled so vsi enako kreditno nesposobni in revni zato mora mikrofinančna institucija izdelati objektivno analitično orodje, če hoče dejansko pomagati tistim, ki so pod pragom revščine v posamezni državi. Razvili sta se dve orodji Participatory Wealth Ranking (PWR) in CASHPOR House Index (CHI), ki so ju sprejeli na mikrokreditni konferenci.

Tabela 6: Število institucij, ki uporabljajo sprejeti metodi

Leto	Število institucij	Institucije, ki so uporabljala druga orodja za merjenje revščine kot so priporočljiva	Število institucij, ki so uporabljala orodja za merjenje revščine, ki jih priporoča (Microcredits summit)
2000	512 mikrofinančnih institucij	341	104
2001	827 mikrofinančnih institucij	532	195

Vir: Druschel, 2001, str. 11.

Vse mikrofinančne institucije hočejo s svojim delovanjem pomagati revnim prebivalcem pri premagovanju revščine, vendar zmeraj ne pomagajo najbolj revnim. Pri tem se morajo odločati o načinu selekcije posojilojemalcev, ker je teh več kot pa je na voljo finančnih sredstev. Enega od učinkovitih in preprostih orodij CASHPOR House Index je razvila mreža CASHPOR, v katero so vključene azijsko-pacifiške mikrofinančne institucije, ki so se razvile po modelu Grameen banke. Potrebno je ločiti med metodologijo in stroškovno učinkovitostjo takšnih aktivnosti, saj gre pri tovrstni selekciji za identifikacijo tistih prebivalcev, ki ne premorejo zadostne akumulacije realnih sredstev. Najpogosteje je to hiša ali obdelovalna zemlja. Ta meja je določena za vsako področje posebej, možni posojilojemalci pa naj ne bi imeli več kot 50% povprečne obdelovalne zemlje na gospodinjstvo, hkrati pa skupna površina obdelovalne zemlje ne sme presegati 0,4 hektarja (1 acre). Orodje se je pokazalo kot zelo učinkovito pri osredotočenosti na najbolj revne prebivalce, ki si najtežje izboljšajo premoženjski in socialni status.

▪ Metodologiji izbora revnih gospodinjstev

Zelo težko je oceniti vpliv mikrofinančnih programov, če ne poznamo kakšno osnovo so imela gospodinjstva pred vključitvijo v mikrofinančni program. Za lažje merjenje so se razvile različne metode, vendar bom predstavil samo dve najbolj pomembni, ki so ju sprejeli tudi na mikrokreditnem vrhu in ju uporabljajo predvsem v azijskih državah. Metodi bom predstavil v zelo strnjeni obliki, ker gre tukaj predvsem za razumevanje postopkov, ki so nujni za uspešnost mikrofinančnega programa. Postopki, ki so jih razvile mikrofinančne institucije za ocenjevanje bodočih posojilojemalcev so zelo nekonvencionalni, vendar smiselni, če upoštevamo pogoje v katerih živijo revni prebivalci. Tukaj se ne sprašujemo več o smislu posojanja temveč bolj, kako stroškovno učinkovito razpršiti omejena finančna sredstva med revne prebivalce. S tem jim je omogočeno, da si samostojno poskušajo izboljšati svoj ekonomski in socialni status. Kot je bilo že opisano je vsak program usmerjen v različne cilje, ki naj bi jih posojilojemalci dosegli. Pravilna ocenitev začetne blaginje tudi omogoča merjenje uspešnosti programa in napredka, ki ga dosegajo opazovana gospodinjstva.

3.7.1. Participatory Wealth Ranking (PWR)

Metoda PWR je subjektivne narave, ker si ljudje sami postavljajo kriterije in odločajo o stopnji revščine, v kateri živijo posamezna gospodinjstva v obravnavanem območju ali vasi. Dobro medsebojno poznavanje članov skupnosti je zelo pomemben dejavnik pri uspešnosti metode.

Celoten postopek ugotavljanja ciljne skupine primerne za uvrstitev v mikrofinančni program si sledi v 6 korakih:

- risanje zemljevida,
- sestavljanje referenčnih skupin,
- razvrščanje gospodinjstev glede na premoženjski status,
- ocenjevanje v trikotniku,
- seštevanje,
- izbiranje revnih gospodinjstev.

V začetni fazi se poskuša na enostaven način vsem prebivalcem predstaviti namen programa in vsaj enega izmed posameznega gospodinjstva navdušiti, da sodeluje pri risanju zemljevida oziroma območja, ki naj bi ga program pokrival. Tako je vsako gospodinjstvo uvrščeno v določen sektor, dobi svoj karton in ime, ki je zanj značilno in po katerem ga vsi prepoznajo. V nadaljevanju izvajalci programa sestavijo tri do štiri skupine s po štirimi do šestimi prebivalci iz izbranega sektorja s katerimi potem ločeno potekajo sestanki, kjer se pogovarjajo o revščini in sproti s točkami ocenjujejo izbrana gospodinjstva. Člani skupnosti si sami določijo kriterije, po katerih se bodo ocenjevali, ker so tako vključene tudi sociološko-psihološke spremenljivke, katere so zunanjemu opazovalcu dostikrat nevidne. Spremenljivke, katere določajo stopnjo revščine posameznega gospodinjstva so največkrat: velikost obdelovalne zemlje, posest hiše, število in vrsto živali, vrsta kmetijskega orodja in ostali pripomočki. Vsak

posameznik skupine razvrsti gospodinjstva določenega sektorja od najbolj premožnega do najbolj revnega. Vsaka skupina tako naredi vsaj štiri različne ocene in tako posamezno gospodinjstvo rangirajo v tri kategorije glede na stopnjo revščine (delno revni, revni in zelo revni). Skupna ocena izvajalcem omogoči sestavo lestvice po kateri lažje identificirajo najbolj revna gospodinjstva. Seštevek različnih skupin, da skupno oceno, ki je lahko dokončna in zanesljiva ali pa nezanesljiva, če se ocene štirih skupin med seboj razlikujejo več kot za 10%. V takem primeru vodja zaprosi za oceno še dodatne skupine ali pa uporabi druge metode, v katero spada tudi Cashpor House Index. Končne ocene se nato primerjajo z zapiski iz pogovora in vodja programa določi dokončno zgornjo mejo točk, ki še predstavlja najbolj revno skupino gospodinjstev. Gospodinjstva pod to mejo točk predstavljajo potencialne kandidatke, ki lahko sodelujejo v mikrofinančnem programu in zaprosijo za kredit.

Prednosti takšne metode se kaže v:

- večji zanesljivosti in transparentnosti zbranih podatkov,
- premoženjsko stanje gospodinjstev ni javno objavljeno,
- lažjemu razumevanju problemov s strani vodje programa,
- prebivalci opravijo večino dela pri ocenjevanju in razvrščanju,
- seznanjanju o pomenu in posledicah revščine,
- lažje postavljanje meje za vključevanje v program,
- možnost merjenja učinkovitosti programa,
- podatki so uporabljivi tudi za lažje sestavo morebitnih drugačnih finančnih produktov.

Slabosti pa se lahko pokažejo zaradi neizkušenosti članov, ki neučinkovito vodijo celoten potek zbiranja podatkov, ki vodijo do protislovnih ugotovitev. Zato je velika pozornost posvečena prav stalnemu izobraževanju vseh, ki sodelujejo pri vpeljevanju mikrofinančnih programov v novem okolju. PWR metoda se je pokazala za zelo slabo v skupnostih, kjer obstajajo ovire za svobodno govorjenje žensk, je zaznana majhna pripadnost skupnosti, obstaja nelagodje ob ugotavljanju premoženja in kjer so zelo dobro vidni notranji spori in konflikti med člani skupnosti (Simanowitz, 2000, str. 18).

3.7.2. Metodologija CASHPOR House Index (CHI)

Metodologija Cashpor House Index je zasnovana na zunanjem ocenjevanju, ki zagotavlja stroškovno učinkovito metodo za hitro identificiranje najbolj revnih prebivalcev v različnih azijskih državah glede na okolje in pogoje bivanja. Kvaliteta strehe je eden od zelo dobrih pokazateljev o stopnji revščine posameznega gospodinjstva, ki hkrati loči prebivalce na revne in manj revne. Analize so pokazale, da je mogoče s to metodo 80% natančno izbrati prav najbolj revne družine. Ocenjuje se samo vidni življenjski standard, zato lahko evidentiranje poteka zelo hitro.

Metodologija Cashpor House Index je sestavljena iz treh korakov:

- Identifikacija območij, kjer je velika gostota revnih ljudi.

- Uporaba spremenljivk, ki se nanašajo na hišo, ki najhitreje pokažejo na revna gospodinjstva.
- Priprava poglobljene ocene na podlagi opravljenega intervjuja med preostalimi gospodinjstvi.

V izračun indeksa je lahko vključenih več spremenljivk:

- velikost hiše in število prostorov,
- namembnost prostorov, strukturni pogoji,
- kvaliteta uporabljenih materialov pri gradnji hiše in strehe (bambus, blato, veje, plastika, opeka),
- koristnost prostorov,
- lastništvo prevoznega sredstva.

Streha revnih prebivalcev je največkrat slaba in začasna. Uporabljeni materiali (lepenka, slama, polivinil) prepuščajo vodo in veter in jo je potrebno stalno vzdrževati. Če uspejo zaslužiti dodatni dohodek si najprej izboljšajo bivalne pogoje z postavitvijo fiksne strehe, ki ne prepušča vetra in vode in je ni potrebno stalno popravljati. Vsaka uporabljena spremenljivka je točkovno ovrednotena in glede na postavljeno mejo imajo družine pod to mejo možnost sodelovanja v programu. Z izbranimi gospodinjstvi potem poteka še ločen pogovor v obliki testa o možnosti vključitve v program mikrofinanciranja. Glede na test in vrednost CHI indeksa se vodje programa odločijo ali posamezno gospodinjstvo izpolnjuje pogoje za sodelovanja v programu. Sprva obstaja zelo majhna zaupljivost zato zaposleni pri izvajanju programa dajejo velik poudarek neprestanemu motiviranju vključenih gospodinjstev, da bi izpolnila zadane cilje po prejetju finančnih sredstev. Stalno jih vzpodbujajo tudi k oblikovanju skupine z ostalimi vključenimi gospodinjstvi s kateri si lahko zaupajo probleme glede denarnih zadev.

Pomanjkljivost metode pa se kaže predvsem v vaseh, kjer država skrbi za izgradnjo stanovanj in namestitvenih prostorov za revne družine (določeni predeli Indije). V teh primerih mikrofinančne institucije upoštevajo še podatke na podlagi prve metode. Veliko poudarek je tudi na stalnem opazovanju izvajanih nalog in izpopolnjevanju vodij procesa, ki skrbijo za selekcijo med revnimi in nerevnimi gospodinjstvi.

Pri dejanski uporabi izbrane metode na terenu nastane veliko problemov, ki jih narekujejo lokalne razmere. V opisih mikrofinančnih institucij je zaslediti, da zaradi nepravilnega pristopa prihaja do napačne izbire potencialnih gospodinjstev. Revni imajo veliko potrebo po izposoji denarja vendar se zaradi nezaupanja v lokalne posojilodajalce, ki so velikokrat edini šele naknadno odločijo ali je program dejansko namenjen njim, ko vidijo kdo dejansko sodeluje v programu. V primeru nestrokovnega izbora gospodinjstev si ciljna populacija programa razlaga, da je program namenjen za tiste, ki so premožnejši od njih. Možnost, da bodo sodelovali tudi najbolj revni se zelo zmanjšajo. Ker je namen pomagati prav najbolj revnim jim ravno pravilna raba opisanih metod omogoča izpolnjevanje glavnih ciljev programa.

Obstajajo tudi druge znane metode, ki upoštevajo še dodatne značilnosti prebivalcev kot so: izobrazba, zdravstvena oskrba, status žensk v družbi in dohodek. Poudarek je na uporabnosti in hitrosti uvajanja posamezne metode, s katero lahko mikrofinančna institucija kar najhitreje poišče tiste revne prebivalce, katerim želi pomagati. Smisel mikrofinančnih programov je ravno v navduševanju revnih družin, da se pridružijo in izkoristijo možnosti, ki so jim ponujene. Veliko starejših programov pomoči je ta del zanemarilo in so tako šele naknadno v analizah ugotavljali, da sploh ne pomagajo revnim prebivalcem. Izkušnje različnih mikrofinančnih institucij v svetu kažejo, da je ravno prvi korak kritičen pri izgradnji uspešnega in učinkovitega program, s katerim želijo tovrstne institucije sodelovati pri odpravljanju revščine (Simanowitz, 2000, str. 6).

3.8. Sistem kreditiranja Grameen banke

V sklopu odobravanja kreditov je zelo pomembno premoženjsko stanje prebivalcev. V nasprotju z tradicionalnimi bankami so usmerjeni v odobravanje kreditov najmanj premožnim prebivalcem, ki imajo ravno tako svoje podjetniške ideje in za razliko od srednjega sloja prebivalcev niti približno ne morejo zaprositi za kredit pri komercialnih bankah. Grameen banka gradi svoj odnos do strank izključno na zaupanju in svoja tveganja obvladuje na čisto drugačen način kot tradicionalne banke. Kreditorejmalci, ki pridejo do Grameen banke zaprosijo za majhne zneske, s katerimi bi lahko nadaljevali, razširili ali začeli razvijati svojo podjetniško idejo. Odnos bančnega referenta do možnih posojilojemalcev se gradi na medsebojnem spoznavanju skozi daljše obdobje, saj je eden od pogojev za pridobitev kredita sprejem bančnega uslužbenca na domu. Izbor možnih posojilojemalcev banka opravi na že predstavljeni metodi CHI Index, ki je gledano s stališča bank v razvitih državah nesprejemljiv. Proces odobravanja kreditov, ki ga je vzpostavila banka skozi leta s preučevanjem kolektivnih programov pomoči in financiranja v veliki meri zagotavlja, da so krediti poplačani. Stopnja poplačila kreditov je zelo velika in celo večja od večine komercialnih bank v razvitih državah. V tem primeru bi lahko rekli, da nastalo zaupanje v procesu kreditiranja predstavlja boniteto, na podlagi katere je v končni fazi kreditorejmalce poplačan z odobritvijo posojila.

Ker je banka usmerjena na tiste najbolj revne ljudi, se velikokrat zgodi, da bodoči kreditorejmalci še sploh niso imeli stika z denarjem in jih mora poučiti o vlogi denarja in možnostih, če se odločijo vstopiti v koncept Grameen banke.

Potek kreditiranja si sledi v več fazah:

1. Poudarek je na iskanju najrevnejših prebivalcev med že tako revnimi prebivalci. Z izdelanimi kriteriji za selekcioniranje ciljne populacije dobijo potencialne kreditorejmalce. Prednost pri pridobivanju kreditov imajo ženske, ker je bilo ugotovljeno, da so koristi za družino in otroke večje kot pa v primeru, da je kreditorejmalce moški. Kreditni sistem je osnovan tako, da je tudi revnim omogočeno zadovoljevanje njihovih socialnih in ekonomskih potreb.

2. Posojilojemalci se morajo organizirati v majhne homogene pet članske skupine. Oblikovanje tovrstnih skupin je banka določila na podlagi več letnih ugotovitev, v katerih so posamezniki v skupinah izkazovali največjo možno medsebojno sodelovanje, solidarnost ter pripadnost skupini. Poudarek je na krepitvi organizacijskih sposobnosti, s pomočjo katerih bodo lažje začeli s planiranjem in oblikovali svoja mikro razvojne odločitve. Posamezni centri so povezani z Grameen banko, terenski bančni delavci pa se udeležujejo rednih tedenskih sestankov posameznih centrov.

3. Banka ima pripravljene posebne posojilne pogoje, ki so primerni za revne prebivalce glede na njihove zmožnosti in želje.

- Majhna posojila, za katere ni potrebno nikakršno zavarovanje.
- Posojilo se vrača tedensko z obroki, ki so razporejeni čez celo leto.
- Pridobitev naslednjega posojila je odvisno od povrnitve prvega.
- Posojila so odobrena za aktivnosti za katere se odloči posojilojemalec in pri katerih obstajajo dobre možnosti za pridobitev dohodka na podlagi sposobnostih, ki jih že ima.
- Namembnost porabe kredita nadzorujejo tako člani skupine kot bančno osebje.
- Pritisk na kreditno disciplino in kolektivno odgovornost posameznika v skupini.
- Obvezno in prostovoljno varčevanje kot varnostni inštrument za zmanjšanje tveganj, katerim se revni soočajo.
- Bančne transakcije so transparentne in se izvršujejo na sestankih centrov.

4. Skupaj s strankami se lotevajo socialnega načrta, ki bo postopoma zadovoljil vse ključne potrebe strank. V to je vključeno spoznavanje šestnajstih načel, ki pripomorejo k:

- dvigovanju socialne in politične osveščenosti novo organiziranih skupinic,
- pri preživetju in razvoju družine,
- spodbujanju za uresničevanje socialnih in infrastrukturnih projektov: nastanitev, sanitarije, pitna voda, izobraževanje, planiranje družine.

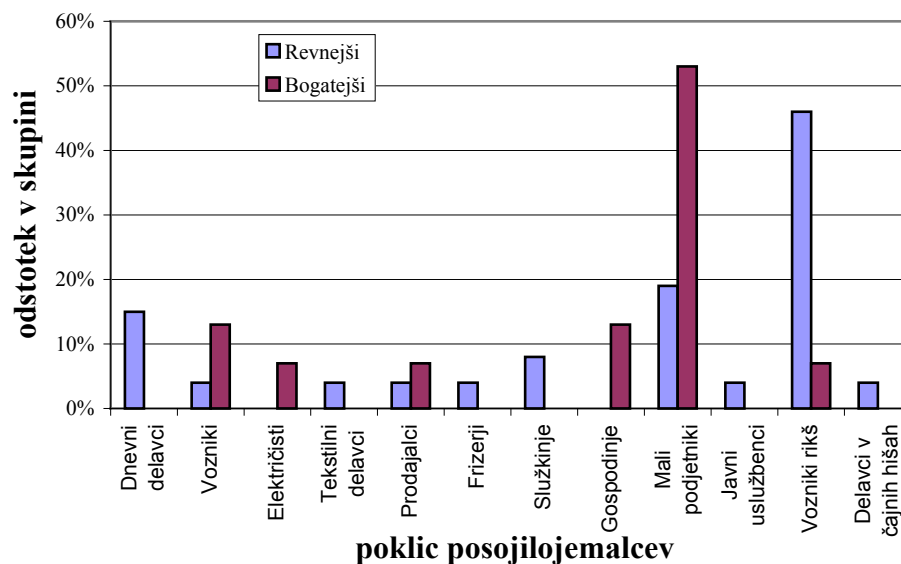
5. Ustvariti in razviti sistem, ki je sposoben najti ciljne stranke in jim pomagati s finančnimi viri. Sistem se je razvijal postopoma s pomočjo strukturnega učnega procesa, ki je vseboval mnoge preizkušnje, poizkuse, tudi napake, s pomočjo visoko motiviranega osebja. Vse je šlo v smeri postopne decentralizacije tako odločitvene, kot operativne avtoritete. Administrativne funkcije so se postopoma delegirale na vedno nižje organizacijske ravni.

6. Razširitev portfelja posojil, tako, da so zadovoljili širši spekter razvojnih potreb revnih prebivalcev.

Poleg osnovnega, splošnega kreditnega sistema, ki je hitro postal znan vsem posojilojemalcem, so začeli tudi z drugimi oblikami posojil. S tem so razširili ponudbo finančnih storitev, da bi lažje zadovoljili potrebe svojih strank. Oblikovali so posojila za bivanjske potrebe (hiša, stanovanje), posojila za gradnjo sanitarnih prostorov, posojila za

postavitve črpalk za črpanje pitne vode in namakalnih sistemov za gospodinjske vrtove, posojila za nakup sezonskih agrikulturnih rastlin, posojila za stanovanjsko opremo in posojila za določene finančne projekte, v katere se lahko vključujejo posamezne družine (Grameen Bank, 2002).

Slika 3: Osnovni poklic posojilojemalcev

Vir: Hickson, 2000, str. 3.

Najvažnejša predpostavka Grameen banke je, da revni prebivalci nujno potrebujejo dostop do kreditov brez katerih nimajo možnosti za kakršnokoli svojo dejavnost, pa naj bo še tako majhna. Za razliko od tradicionalne bančne prakse, kjer nič jamstva (premoženje) pomeni nič kredita, se je poizkus Grameen banke pokazal kot zelo uspešen model in je porušil tabu, da je posojanje revnim nesmiselno in neekonomsko. S tem so dali revnim prebivalcem priložnost, da se sami lotijo svojih podjetniških zamisli, si kupijo ustrezno opremo in tako sami poskušajo izplavati iz začaranega kroga revščine. Bančna filozofija torej temelji na zaupanju tej revni populaciji, da bo uspela v svojih prizadevanjih in tako tudi poravnala obveznosti do banke same (Grameen Bank, 2002).

3.9. Investicije v tehnološko napredne projekte-Grameen Fund

Grameen banka je leta 1994 ustanovila poseben sklad, preko katerega poskuša s partnerji sofinancirati projekte, ki so zelo tvegani in so tehnološko napredno orientirani. Vsak od tovrstnih projektov mora imeti velik socialni potencial za celotno prebivalstvo. Banka se zaveda, da bo samo z boljšo tehnologijo v kmetijstvu, poljedelstvu, namakalništvu in drugih panogah mogoče doseči razvojne cilje ter zadovoljiti potrebe prebivalcev.

Glavni cilji Grameen sklada so:

- Zagotavljanje kapitala vsem podjetjem, ki imajo možnost hitrega razvoja, ki bi direktno ali indirektno vplival na zmanjševanje revščine. Poseben poudarek je na komunikacijskem, informacijskem in biotehnološkem področju.
- Zagotavljanje posojil ali kapitala visoko tveganim projektom za uvajanje še ne testirane tehnologije in izdelkov s katerimi je mogoča modernizacija in rast poslovanja.
- Zagotavljanje managerskih znanj pri upravljanju podjetij.
- Promoviranje oziroma pomoč pri razvoju izdelkov za izvoz in proizvodnji izdelkov za nadomestitev uvoza, ki zagotavljajo zaposlitev revnih in omogočajo izboljševanje delovnih sposobnosti.

Eden od projektov Grameen sklada je Grameen Bio Center v katerem je 70% vložek sklada. Sklad zagotavlja posojila revnim ženskam za nakup krav mlekaric. Celotno mleko odkupuje povezano podjetje po poštenu ceni. Tako se zagotavlja večja ekonomska aktivnost posameznikov in omogoča revnim večjo potrošnjo in boljšo preskrbo s hrano. Obstajajo še podobni projekti v informacijski panogi (Grameen Cybernet Ltd.), trgovski panogi (Grameen Babsha Sheba) in drugih. Cilj vseh projektov je zmanjševanje nepravilnosti delovanja celotnega trga in odpravljanje asimetrije informacij. Revni prebivalci so dostikrat še bolj revni prav zaradi izkoriščanja lokalnih trgovcev, izposojevalcev denarja in delodajalcev. Grameen banka poskuša s temi projekti omogočiti revnim, da izkoristijo svoje podjetniške potencialne (Grameen Fund, 2002).

3.10. Internacionalizacija Grameen mikrofinančnih programov

Grameen banka je zaradi uspešnosti programov pri odpravljanju revščine začela širiti programe tudi v druge države. Ustanovila je Grameen Trust, ki zagotavlja tehnično pomoč in izvaja raziskave na področju odpravljanja revščine in People's Fund, preko katerega Grameen banka zagotavlja finančna sredstva mikrofinančnim programom v drugih državah v začetni fazi. Sklada skrbita za pravilno implementacijo načel, usposabljanja zaposlenih, metod selekcioniranja in nadzora ter zagotavlja tehnično pomoč pri poslovanju na modelu grameen.

Grameen banka je z leti postala najbolj znan model mikrofinančne institucije v Bangladešu. Mnogo ljudi se je navdušilo nad samo idejo kako pristopiti k boju z revščino. Začeli so ustanavljati institucije v svojih državah in tako pomagati pri odpravljanju revščino v svojih domovinah. Grameen banka ima tako možnost hitrega širjenja programov in vključevanja velikega števila revnih prebivalcev. Naslednja tabela prikazuje obseg in številčnost grameen mikrofinančnih programov po svetu.

Tabela 7: Mikrofinančni programi na osnovi Grameen banke v svetu do 31.12.2000

Regija	Število programov na osnovi Grameen banke	Število komitentov	Vrednost obstoječih posojil (v mio USD)	Kumulativni znesek odobrenih posojil (v mio USD)
Azija	71	575.262	53,2	177,3
Afrika	14	27.818	3,1	9,7
Latinska Amerika	4	27.524	2,6	27,7
Evropa	2	950	0,3	1,0
USA	2	263	0,1	0,2
Skupaj	93	631.814	59,3	215,9

Vir: Grameen Fund United States of America, 2002.

Grameen banka se je začela zavedati svoje vloge pri odpravi revščine v svetu zato je leta 1995 ustanovila People's fund, v katerega se stekajo donatorska sredstva za ustanavljanje grameen programov v drugih državah po svetu. Program pomoči je usmerjen v ustanavljanje programov, izobraževanje, financiranje in usmerjanje pri nastajanju programov za odpravljanje revščine.

Cilji People's Funda so:

- Prispevati začetni kapital za ustanovitev pilotskega projekta in
- pomoč pri institucionalizaciji ter rasti uspešnih projektov po končanju začetne faze.

Veliko programov kljub začetnim uspehom težko pridobi dodatna finančna sredstva. Za uspeh je potrebno vključiti dovolj veliko število posameznikov (okrog 1000) in vzdrževati visok odstotek vrnjenih posojil.

Za uspešno posnemanje grameen modela je banka določila naslednje kriterije:

- izključno osredotočenje na revne,
- prioriteta so revne kmečke ženske,
- primerni posojilni pogoji in vnaprej znani procesi ter transparentno poslovanje,
- individualna izbira projekta, ki je zmožen ustvariti prihodek,
- kolektivna odgovornost posojilojemalcev in medsebojna podpora pri obveznem skupinskem varčevanju,
- majhni začetni krediti in primerni odplačilni roki,
- stroga kreditna disciplina in stalni nadzor,
- sočutje, vendar ne dobrotelost,
- promoviranje individualnega varčevanja,
- izgradnja socialnega načrta aktivnosti,
- intenzivno praktično izobraževanje zaposlenih,
- zavarovanje posojil pred inflacijskimi vplivi.

Nam najbližji grameen mikrofinančni program se odvija v Bosni in Hercegovini (People's Fund, 2002).

3.11. Delovanje vladne organizacije PKSf

Organizacija PKSf (Palli Karma-Sahayak Foundation) je vladna neprofitna organizacija, ki jo je vlada ustanovila leta 1990. Deluje avtonomno in skrbi za nemoteno zagotavljanje nezavarovanih finančnih sredstev 162-tim nevladnim organizacijam, ki se ukvarjajo z mikrofinanciranjem v Bangladešu. Naloge organizacije so:

- Skrbi za financiranje nevladnih organizacij, ki lahko na učinkovit način dosegajo najbolj revne.
- Postavljanje standardov v operacijah mikrokreditiranja.
- Pomoč pri razvoju nevladnih organizacij v finančno stabilne organizacije.
- Izpopolnjevanje kadrov in tehnična pomoč pri že delujočih programih.
- Pripravljanje zakonskih osnutkov in predlogov za urejanje pravnega položaja mikrofinančnih institucij.

Vlada je ustanovila organizacijo, da se je lahko vključila v sistem pomoči Svetovne Banke, ki v veliki meri financira delovanje ustanove z zagotavljanjem ugodnih posojilnih paketov. Tako je prvi paket pomoči od svetovne banke (IBRD in IDA) dobila v letu 1996, v katerem je sočasno začela izvajati mikrofinančni projekt za odpravo revščine. Sredstva so bila zagotovljena za delovanje projekta do konca leta 2000, v katerem so bile glavne naloge:

- Zmanjšanje revščine s pomočjo vertikalnega in horizontalnega povezovanja uspešno delujočih mikrofinančnih programov.
- Zagotavljanje institucionalne in finančne stabilnosti ustanove PKSf in partnerskih organizacij.
- Širitev programov posojanja.
- Pomoč pri zagotavljanju razvoja mikrofinančnih institucij (usposabljanje kadrov, tehnična pomoč, krepitev institucionalnega delovanja).
- Zagotavljanje možnih rešitev za najbolj pereča vprašanja, ki zadevajo mikrokreditiranje.
- Hitro vpeljevanje najboljših rešitev, ki lahko povečajo stroškovno učinkovitost programov.

Viri financiranja PKSf:

- Vlada Bangladeša 31,5 milijonov ameriških dolarjev.
- Svetovna banka 105 milijonov ameriških dolarjev.
- Azijska razvojna banka 18 milijonov ameriških dolarjev.
- USAID (Organizacija združenih držav Amerike za mednarodni razvoj) 10,3 milijonov ameriških dolarjev.

3.12. Proces financiranja programov partnerskih organizacij

Pridobivanja sredstev je tudi za partnerske organizacije zelo težavna naloga. Da bi bila poraba sredstev kar najbolj učinkovita in bi dosegla cilje programov, je PKSf določila kriterije, ki predstavljajo minimalen pogoj za pridobitev posojil. Nevladne organizacije so tiste, ki

poznajo lokalne probleme, potrebe prebivalstva in imajo največ možnosti, da omogočijo dostop do finančnih sredstev revnim ljudem in ljudem brez zemlje.

Za pridobitev sredstev morajo nevladne organizacije zagotavljati:

- Delujoči mikrofinančni program,
- izvajanje programa v kmečkem okolju,
- velik delež žensk v celotnem programu,
- poročila o tekočem poslovanju,
- finančna poročila,
- delovanje organizacije, organizacijska struktura in sestava upravnega odbora.

Celoten proces izpolnjevanja vseh kriterijev je precej sistematičen in zelo strog. Avtonomnost in strokovnost organizacije je ena od prednosti, da se lahko v celoti posveti perečemu problemu. Odgovornost organizacije in njenih zaposlenih je velika tako v finančnem kot v moralnem pogledu. Svetovna banka posodi sredstva po zelo ugodni obrestni meri vladi Bangladeša in sicer po 0,75% letni obrestni meri. PKSf pridobi ta sredstva od države po 1% obrestni meri, sama pa potem sredstva posoja majhnim nevladnim organizacijam po 3%, velikim pa po 3%-5% letni obrestni meri. Razlika med aktivno in pasivno obrestno mero je 2-4 odstotne točke. PKSf mora samo z obrestno maržo pokriti vse stroške svojega delovanja saj ne more prejeti nikakršnih dodatnih proračunskih sredstev za pokrivanje stroškov.

Med večjimi organizacijami si pri PKSf izposojajo tudi nekatera največje organizacije kot so: ASA, BRAC, in Grameen banka. Partnerske organizacije so v letih sodelovanja z PKSf omogočile dostop do finančnih sredstev okrog 1,2 milijona posojilojemalcem in to pretežno v kmečkem okolju. Modeli posojanja, katere uporabljajo tovrstne organizacije so zelo podobni tistemu, ki ga goji Grameen banka ali ASA oziroma so nekoliko spremenjeni in odražajo določene lokalne prilagoditve.

Svetovna banka je podprla program predvsem zaradi uspešnosti nekaterih programov, ki so že do takrat izkazovali neverjeten odstotek odplačanih posojil in zelo pozitivnih učinkih, ki so bili plod mikrofinančnih programov. Dostop do sredstev svetovne banke je bil tako pogojen z odstotkom odplačanih posojil, ki ga je morala zagotavljati PKSf. Sama organizacija je tako morala sproti pokrивati zapadle obroke in stalno imeti stopnjo odplačanih posojil nad 98%. Ista stopnja je veljala tudi za vračila posojil, ki so jih najele nevladne organizacije pri PKSf.

Analize so pokazale veliko uspešnost prvega programa, zato se je Svetovna Banka odločila sodelovati tudi pri drugem programu, ki ga je podprla z 151 milijoni ameriških dolarjev. Vrsta in obseg nalog programa, ki se je začel leta 2001 in bo trajal do sredi leta 2005, se je povečal in bo vključeval tudi:

- zagotavljanje večjih posojil za že preverjene posojilojemalce,
- širitev programov v urbana področja,
- vpeljevanje novih rešitev v sam proces mikrokreditiranja in povečanje števila finančnih instrumentov,

- poudarek na zelo uspešnih in hitro rastočih mikropodjetnikih,
- nadaljnja krepitev institucionalnega delovanja PKSf in partnerskih organizacij.

PKSF želi skozi program kar najbolj ovrednotiti zastavljene cilje mednarodne skupnosti in mikrofinančnega združenja. Merjenje dejanskih učinkov programov je skozi bolj zapleteno in je postalo eden glavnih pokazateljev, kako program vpliva na življenje prebivalcev. PKSf je tako izbrala 3000 posojilojemalcev, pri katerih bo v obdobju treh let opazovala njihove spremembe in izboljšanje tako ekonomskega kot socialnega stanja in zadovoljevanja potreb po osnovnih dobrinah glede na izhodiščno leto 2001. Z zapletenimi kvantitativnimi metodami in ekonometričnimi modeli želijo oceniti vpliv programov na naslednje komponente: višina dohodka, izobraževanje, družinska blaginja, oskrba z hrano in prehrano, nastanitvene razmere, posest zemlje, pitna voda in sanitarne razmere.

Večina mikrofinančnih programov težko pokriva stroške svojega delovanja zato PKSf išče metode, ki bi organizacijam omogočale pokrivanje vseh operativnih stroškov v celoti in s tem povečanje možnosti za dolgoročno delovanje. Nekatere organizacije grede še naprej v razmišljanju in želijo doseči takšno učinkovitost, da bi lahko uspešno poslovale tudi na podlagi najetih kreditov pri komercialnih bankah. Ker je pri teh obrestna mera za izposojeni denar višja morajo biti toliko bolj učinkovite v procesu kreditiranja revnega prebivalstva.

Tabela 8: Primerjava virov financiranja

Viri financiranja	524 mikrofinančnih institucij v Bangladešu	
	Znesek v juniju 1999 (Tk milijon)	% vseh obnovljivih posojilnih skladov
Prihranki članov	4813	23,6%
Donacije iz tujine	4216	20,7%
Lastne storitve	2338	11,5%
PKSF	4784	23,5%
Lokalne banke	2343	11,5%
Ostale nevladne organizacije	190	0,9%
Lastni naložbeni skladi	1041	5,1%
Ostali viri	646	3,2%

Tk (Taka), 1 USD=Tk49.35 (v sredini leta 1999)

Vir: Sanjay, 1999, str. 8.

V Bangladešu so največje organizacije že začele delno financirati svoja posojila iz komercialnih virov, kar daje možnost za komercialno poslovanje mikrofinančnih programov.

3.13. Komercializacija mikrofinančnih programov

Iz razporeditve virov sredstev mikrofinančnih programov se vidi, da je še zmeraj velik delež sredstev zagotovljenih iz tujine. Ugodna finančna sredstva zagotavljajo predvsem

mednarodne institucije. V kolikor bi programi želeli poslovati brez subvencij (v obliki ugodnih davčni olajšav), bi morali dvigniti obrestno mero posojil, da bi pokrili vse stroške poslovanja. Samo nekateri največji programi lahko pokrivajo vse stroške poslovanja. Zaradi velikih zahtev po rasti programov del svojih sredstev že najemajo pri komercialnih bankah.

V naslednji tabeli so prikazane glavne slabosti, ki ovirajo hitrejši razvoj malega gospodarstva in podjetništva v državah tretjega sveta.

Tabela 9: Omejitve za razvoj podjetništva v razvijajočih državah³

Ovire	Odstotek držav z resnimi težavami	
	Tranzicijske ekonomije	Države v razvoju
Davčni predpisi, visoki davki ali oboje	90	65
Korupcija	60	53
Nepredvidljivo sodstvo	50	47
Kriminal in kraje	40	35
Pomanjkljivi finančni viri	30	37
Neustrezna infrastruktura	10	40

Vir: Pfeffermann, 2002, str. 22.

Probleme, ki se kažejo pri nadaljnjem razvoju mikrokreditiranja lahko povežemo v naslednjih točkah.

▪ **Diverzifikacija finančnih virov**

V kolikor želijo mikrofinančne institucije povečati obseg mikrokreditiranja morajo v naslednjih letih poiskati dodatne finančne vire, s katerimi bodo lahko zagotovile nemoteno rast mikrofinančnega sektorja. Viri mednarodnih institucij in depoziti komitentov so občutno premalo. Tako bodo morala začeti pridobivati sredstva na mednarodnem trgu kapitala, kjer pa je potrebno imeti veliko bančnega znanja o finančnih instrumentih, ki so na voljo.

▪ **Lastništvo in dobro upravljanje**

Dobri lastniki so tisti, ki imajo velik interes, da se izogibajo morebitnim izgubam v poslovanju in skrbijo za stalno izboljševanje učinkovitosti poslovanja. Hitro rastoče organizacije tako potrebujejo strateške partnerje, ki lahko zagotovijo večjo operativno učinkovitost samih programov in mikrofinančnih institucij.

³ Analiza je bila narejena na podlagi 20-tih držav v tranziciji in 43 držav v razvoju.

- **Razvoj finančnih produktov**

Tako kot se širi poslovanje mikrofinančnih institucij se povečuje tudi številčnost ciljnih skupin. Komitenti zahtevajo večjo izbiro finančnih storitev (kratkoročni, dolgoročni krediti, zavarovanja, stanovanjski krediti) hkrati pa tudi varne, likvidne in dobičkonosne varčevalne možnosti.

- **Organizacijske spremembe**

Z rastjo se spreminjajo tudi organiziranost institucij. V večini država je zbiranje depozitov dovoljeno samo registriranim finančnim posrednikom, katerih poslovanje nadzira centralna banka. Tovrstne institucije so največkrat organizirane po zakonih o nevladnih organizacijah, vendar se njihova pravna oblika spreminja s tem pa tudi lastništvo. Želijo si zagotoviti posebno pravno obliko, način nadzorovanja in obseg nalog, ki bi jih lahko nemoteno izvajale tudi v prihodnje.

- **Konkurenca**

V nekaterih državah se zaradi hitre rasti mikrofinančnih programov že pojavlja konkurenca. Tako je izboljševanje operativnega poslovanja nuja za preživetje teh programov. Tako se že pojavljajo prvi mikrofinančni kreditni sistemi, ki so jih razvile različne organizacije za svoje poslovanje. Za povečanje učinkovitosti MFI vpeljujejo v svoje poslovanje tudi informacijsko tehnologijo in sodobna orodja za nadzor poslovanja, likvidnosti, tveganja, itd.

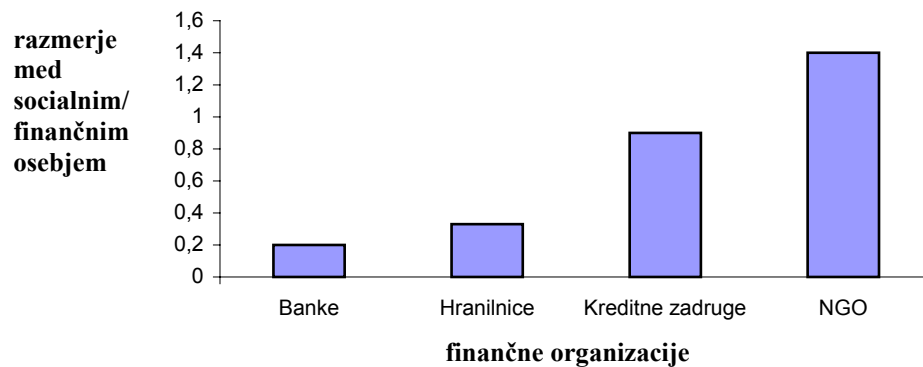
- **Širitev na podeželje**

Vzpostavljanje primernih finančnih storitev v odmaknjenih podeželskih krajih je izziv za mnoge mikrofinančne institucije. Finančne produkte želijo prilagoditi potrebam kmečkega prebivalstva in kmetijskega sektorja.

Vidik komercializacije je pomemben predvsem zaradi nadaljevanja programov v primeru, da bi se donatorji in mednarodne organizacije umaknile. Potrebno je vedeti, da tovrstni programi niso dobrodelnega značaja, ampak počasi postajajo nova kategorija v finančnem sistemu in del gospodarske celote neke države (Baydas, 1997, str. 19).

Pri komercializaciji programov je v veliki meri pomembno ohranjanje socialne komponente saj se nekateri bojijo, da bi dobičkonosnost programov počasi izločil ostale pomembne vidike, ki naj bi jih program ponujal. Tako so nekatere banke že oblikovale posebne oddelke v ta namen in raziskujejo možnosti, ki se ponujajo na tem področju v prihodnosti. Tak primer je CitiGroup iz New Yorka, ki je tudi med podpornicami Grameen banke in ABN-AMRO, ki sodeluje pri razvoju mikrofinančnih programov v Braziliji (ACCION, 2002).

Slika 4: Razmerje med finančnimi in socialnimi aktivnostmi različnih institucij

Vir: Ledgerwood, 1999, str. 81.

Nevladne organizacije poznajo probleme v katerih živijo revni. Z širokim znanjem in večletnimi izkušnjami so lahko v veliko pomoč bankam pri izgradnji primerne mikrofinančnega programa.

SKLEP

Razvoj mikrofinančnih programov je bil v zadnjih letih zelo hiter. Uvedlo se je veliko novih metod, ki omogočajo lažje izvajanje finančnih storitev primernih za revne prebivalce. Pomembna je ugotovitev, da revni nujno potrebujejo za lasten izhod iz revščine, možnost dostopa do finančnih sredstev in ne dobrodelne akcije, ki velikokrat ne reši dolgoročnega problema. V kritičnih razmerah je res to edina pot, vendar je bolj pomembno zaupanje, ki ga gojijo mikrofinančne institucije do revnih in trdno prepričanje, da so revni ravno tako lahko uspešni, inovativni in ustvarjalni, če bi jim omogočili dostop do finančnih sredstev. Le te so največkrat razlog, da revni ne morejo v celoti izkoristiti vsega svojega potenciala na podjetniškem področju.

Priznati si je potrebno, da prevladujoči načini reševanja problemov revščine, na modelih zahodnih državah niso najbolj uspešni. Kot alternativa so se pojavili mikrokrediti, ki pa so šele pred kratkim dobili priznanje tudi s strani Svetovne Banke, da je tovrsten instrument dejansko eden najbolj pomembnih za prihodnje reševanje težav v zvezi z revščino, lakoto in razvojem.

Zagotavljanje socialnih potreb revnim bi moralo ostati med glavnimi cilji programov ne glede na stopnjo komercializacije, ki bi jo institucije uvedle v bodoče programe. Dobičkonosni motiv bi moral biti podrejen ostalim ciljem oziroma biti vsaj enakovreden, če bi hoteli doseči zastavljene cilje. Da je uspeh tovrstnih programov možen tudi v razvitih državah so pokazali primeri v Evropskih državah in Združenih državah Amerike. Dobro poznavanje lokalnih značilnosti omogoča primerno oblikovane pogoje kreditiranja in s tem večjo možnost uspeha programa. Takšni programi se v zahodnih državah usmerjajo predvsem na področje revščine, naseljevanje zapuščenih predelov, revitalizacije mestnih četrti, alkoholizma in podobno.

Namen dela je bil predvsem osvetliti to področje, ki v veliki meri deluje na čisto drugačnih predpostavkah, kot smo jih vajeni v urejenih zahodnih držav. Predvsem se je treba zavedati, da področje mikrokreditiranja v veliki meri teži k spreminjanju zakoreninjenega pogleda do bančnega sektorja. Področje je zanimivo predvsem zaradi dejstva, da mikrokreditiranje ni samo del programa neke vlade ali humanitarne organizacije ampak se razvija v pravo gospodarsko in ekonomsko uspešno panogo.

LITERATURA

1. Baydas M. Mayada et al: Commercial banks in microfinance: New actors in the microfinance world. The Ohio State University, 1997. 50 str.
2. Conroy D. John, McGuire B. Paul: The Microfinance Phenomenon. Brisbane: The Foundation for development cooperation, 2000. 19 str.
3. Druschel Kate et al.: State of the microcredit summit campaign report 2001. [URL: <http://www.microcreditsummit.org/SOCreport2001.htm>], 24. 5. 2002.
4. Hickson Robert: Reaching extreme poverty: Financial services for the very poor. Microfinance services PTY Ltd. United Nations Development Programme. Goondiwindi, 2000, 22 str.
5. Hollis Aidan, Sweetman Arthur: Microcredit: What can we learn from the past? University of Calgary, 1998. 40 str.
6. Ledgerwood Joanna: Microfinance Handbook: Sustainable banking with the poor. An institutional and financial perspective. The World Bank, 1999. 286 str.
7. Nitsch Manfred: On the way to commercial Microcredits. The changing of a development instrument. Development and Cooperation. No.1, januar/februar 2001, str. 12-14.
8. Pfeffermann Guy: Paths out of poverty. The role of private enterprise in developing countries. International finance corporation, 2000. 42 str.
9. Puglielli David: The World Bank and microfinance: An elephant trying to build a bird nest. [URL: <http://www.gdrc.org/icm/puglielli-paper.html>], 23. 5. 2002.
10. Rahman S. M.: Commercialization of Microfinance in Bangladesh perspective. [URL: <http://www.gdrc.org/icm/country/bangla-001.html>], 23. 5. 2002.
11. Rosenberg Richard: OccasionalPaper: Microcredit interest rates. [URL: <http://www.cgap.org>], 13. 6. 2002.
12. Sanjay Sinha: The role of central banks in microfinance in Asia and Pacific: Bangladesh. Asian Development Bank, 1999. [URL: http://www.adb.org/Documents/Books/Central_Banks_Microfinance/Country_studies/default.asp], 4. 6. 2002.
13. Schreiner Mark: Informal finance and the design of microfinance. Center for social development. [URL: <http://www.microfinance.com>], 23. 5. 2002.
14. Senjur Marjan: Gospodarska rast in razvojna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1993, str. 380-383.
15. Simanowitz Anton: Overcoming the obstacles of identifying the poorest families. Sussex: Institute for development studies, 2000. 39 str.
16. Woolcock J.V. Michael: Learning from failures in microfinance: What unsuccessful cases tell us about how group-based programs work. Aurum Press London, 1999. 19 str.
17. Zeller Manfred: Promoting institutional innovation in microfinance replicating best practices is not enough. Development and Cooperation. No. 1, januar/februar 2001, str. 8-11.

VIRI

1. ACCION. [URL: <http://www.accion.org/>], 27.5.2002.
2. Asian Development Bank: The role of central banks in microfinance in Asia and Pacific: Overview, 1999.
[URL: http://www.adb.org/Documents/Books/Central_Banks_Microfinance/Country_studies/], 4. 6. 2002.
3. CGAP. [URL: <http://www.cgap.org/>], 4. 6. 2002.
4. Grameen Bank. [URL: <http://www.grameen-info.org/>], 14. 5. 2002.
5. Grameen Fund. [URL: <http://www.grameen-info.org/grameen/gfund/index.html>], 14. 5. 2002.
6. Grameen Fund United States of America. [URL: <http://www.gfusa.org/>], 23.5.2002.
7. International Bankakademie. [URL: <http://www.international-bankakademie.de/>], 24. 5. 2002.
8. Microcredits summit. [URL: <http://www.microcreditsummit.org/>], 3. 5. 2002.
9. OECD Development Centre. Financial system and development: What role for the formal and informal financial sectors? [URL: <http://www.gdrc.org/icm/formal-informal.html>], 17. 5. 2002.
10. The People's Fund. [URL: <http://www.peoplesfund.org/>], 14. 5. 2002.

SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

ASA - Association for Social Advancement	nevladna organizacija, ki skrbi za socialne programe, promoviranje človekovih pravic in zagotavljanje finančnih storitev revnim prebivalcem na podeželju
BRAC - Bangladesh Rural Advancement Committee	nevladna organizacija, ki si je postavila dva cilja; pomoč revnim in odpravljanje revščine
CASHPOR (Credit and Savings for the Hard-Core Poor of Asia-Pacific)	organizacija, ki se ukvarja z razvojem metodologije merjenja revščine in repliciranja grameen modela v azijskih državah
CASHPOR House Index (CHI)	metoda razvrščanja revnega prebivalstva in izbora bodočih kreditojemalcev s pomočjo indeksa, ki meri kvaliteto bivanjskih površin
credit unions	kreditne zadruga
MFI	mikrofinančne institucije
Participatory Wealth Ranking (PWR)	metoda razvrščanja revnega prebivalstva in izbora bodočih kreditojemalcev s pomočjo ocenjene blaginje posameznika

PRILOGE

Priloga 1: Doseg mikrofinančnih programov do leta 2001	1
Priloga 2: Azijski mikrofinančni programi	2

Priloga 1: Doseg mikrofinančnih programov do leta 2001

Regija	Število programov	Število komitentov v letu 1999	Število komitentov v letu 2000	Število revnih komitentov v letu 1999	Število revnih komitentov v letu 2000	Število revnih komitentov ženskega spola v letu 1999	Število revnih komitentov ženskega spola v letu 2000
Afrika	613	3.833.565	5.180.881	2.617.861	3.784.026	1.526.267	2.449.756
Azija	647	18.427.125	23.576.938	10.498.656	14.674.277	8.316.313	11.141.678
Latinska Amerika in Karibi	193	1.109.708	1.672.541	452.436	745.676	290.364	516.844
Bližnji vzhod	17	46.925	54.272	28.807	27.438	15.680	10.012
Države v razvoju	1.470	23.471.323	30.484.632	13.597.760	19.231.417	10.148.624	14.118.290
Severna Amerika	53	43.750	111.204	18.519	58.809	13.022	24.281
Evropa NIS	44	94.616	85.271	84.801	37.225	47.365	10.343
Industrijske države	97	138.366	196.475	103.320	96.034	60.387	34.624
Skupaj	1.567	23.555.689	30.681.107	13.701.080	29.327.451	10.209.011	14.152.914

Vir: Druschel, 2001, str. 12.

Priloga 2: Azijski mikrofinančni programi

Institucija	Država	Skupno število komitentov 31/12/2000	Skupno število revnih komitentov 31/12/2000	Skupno število revnih komitentov ženskega spola 31/12/2000
Grameen Bank	Bangladeš	2.380.000	2.380.000	2.261.000
Association of Asian Confederation of Credit Unions	Tajska	2.011.635	1.731.353	1.073.439
BRAC	Bangladeš	3.000.000	1.600.000	1.600.000
Association for Social Advancement (ASA)	Bangladeš	1.128.693	1.015.824	957.61
PROSHIKA, A Center for Human Development	Bangladeš	1.112.541	890.032	507.318
Working Women's Forum	Indija	267.641	267.641	267.641
Central People's Credit Fund	Vietnam	420.370	225.000	72.000
Agricultural Development Bank	Nepal	192.147	153.718	46.115
Bank Rakyat Indonesia	Indonezija	2.715.609	124.918	9494 ⁴

Vir: Druschel, 2001, str. 16.

⁴ Ta številka predstavlja posojila, ki jih je odobrila Bank Rakyat revnim ženskam v njihovem imenu. 76.23% (95.225) pa predstavlja skupno število posojil pri katerih sta podpisnika mož in žena.